

MISJONSHØGSKOLEN

HOLISTISK SPIRITUALITET I TRE BEVEGELSER

En analyse av
Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara
med henblikk på deres forståelse av kristen spiritualitet
og hvordan de bidrar til denne i vår tid.

MASTEROPPGAVE I TEOLOGI

30-mopg

Misjonsteologi

av

Mikkel Eikill Jebe

STAVANGER

DESEMBER 2011

INNHold

1. INNLEDNING	5
1.1.1. Tema og metode	
1.1.2. Avgrensning	
1.1.3. Kildebruk	
1.1.4. Innledende avklaringer	
1.1.4.1. <i>Hvorfor «helhetlig» spiritualitet?</i>	
1.1.4.2. <i>«Spiritualitet», hva er det?</i>	
1.1.4.3. <i>«God» inkulturasjon</i>	
2. PRESENTASJON AV BEVEGELSENE	12
2.1. KORSVEI	12
2.1.1. Bakgrunn	
2.1.2. De fire veiviserne	
2.1.2.1. <i>Søke Jesus Kristus</i>	
2.1.2.2. <i>Bygge fellesskap</i>	
2.1.2.3. <i>Leve enklere</i>	
2.1.2.4. <i>Fremme rettferdighet</i>	
2.1.3. Økumenikk og tolkning	
2.1.4. Spesielle trekk som er relevant for oppgaven	
2.1.4.1. <i>Omvendelse</i>	
2.1.4.2. <i>Åndelig fordypning og sosialt og politisk engasjement</i>	
2.1.4.3. <i>Inkarnatorisk tro</i>	
2.1.5. Oppsummering	
2.2. RETREATBEVEGELSEN I NORGE	18
2.2.1. Bakgrunn og historie	
2.2.2. Hva er retreat?	
2.2.3. Jesusmeditasjon	
2.2.4. Inspirasjon fra Ignatius av Loyola	
2.2.5. Oppsummering	
2.3. ANAM CARA OG KELTISK SPIRITUALITET	23
2.3.1. Anam Cara	
2.3.1.1. <i>De ti veimerkene</i>	
2.3.2. Keltisk kristendom	

2.3.3.	Aktualitet	
2.3.4.	Oppsummering	
2.4.	KORT OPPSUMMERING AV HOVEDTREKK VED DE TRE BEVEGELSENE	28
3.	PRESENTASJON AV HOVEDTENDENSER I DAGENS POSTMODERNE SPIRITUALITET	29
3.1.	POSTMODERNE SPIRITUALITET	29
3.1.1.	Den allmenne spiritualiteten og «refortrylling» av kulturen	
3.1.2.	Individualisering	
3.1.3.	Mindre tro på etablert religion	
3.1.4.	Blandingsspiritualitet	
3.1.5.	Ønske om helbredelse og å unngå lidelse	
3.1.6.	Praksis	
3.2.	PÅVIRKNING FRA DE NYE TENDENSENE KAN SEES IGJEN I KIRKEN	33
3.2.1.	Økumenikk og samarbeid	
3.2.2.	Mindre tilhørighet	
3.3.	OPPSUMMERING	34
4.	GJENNOMGANG AV FELLES TENDENSER	35
4.1.	FORHOLDET MELLOM YTRE AUTORITET OG PERSONLIG AUTONOMI	35
4.1.1.	Vekt på personlig erfaring	
4.1.2.	Ytre autoritet	
4.1.3.	Forholdet mellom frihet og forpliktelse.	
4.2.	FORHOLDET TIL INKARNASJONEN OG DET KROPPSLIGE	41
4.2.1.	Inkarnasjonen	
4.2.2.	Kroppen og bønn	
4.2.3.	Motkultur i det postmoderne	
4.2.4.	Andre materielle uttrykk i tilbedelsen	
4.2.5.	Guds rike	
	4.2.5.1. <i>Miljøengasjement</i>	
	4.2.5.2. <i>Sosialt og politisk engasjement</i>	
4.3.	KALT TIL FELLESSKAP ELLER TILBAKETREKNING?	47
4.3.1.	Fellesskapet av alle kristne	
4.3.2.	Fellesskap i mindre grupper	
4.3.3.	Fellesskap mellom enkeltpersoner	
4.3.4.	Tilbaketrekning	
4.3.5.	Scattered communities	
4.4.	FORHOLDET MELLOM ARBEID OG HVILE	54
4.4.1.	Effektivitet - vår tids utfordring for balansen?	
4.4.2.	Rytme	
4.4.3.	Bønn og hvile	
4.4.4.	Arbeid	
4.5.	FORHOLDET TIL MISJON OG DIAKONI	60

4.5.1.	Engasjement for verden	
4.5.2.	Misjon gjennom kulturbekreftelse	
4.5.3.	Åpen holdning til dialog og økumenikk	
5.	DRØFTING	66
5.1.	KORSVEI, RETREATBEVEGELSEN OG ANAM CARA I FORHOLD TIL POSTMODERNE TENDENSER I SAMFUNNET	66
5.1.1.	Forholdet mellom ytre autoritet og personlig autonomi.	
5.1.2.	Forholdet til inkarnasjonen og det kroppslige.	
5.1.3.	Kalt til fellesskap eller tilbaketrekning?	
5.1.4.	Forholdet mellom arbeid og hvile.	
5.1.5.	Forholdet til misjon og diakoni	
5.1.6.	Forholdet mellom Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara og allmenn spiritualitet og kultur	
5.2.	KORSVEI, RETREATBEVEGELSEN OG ANAM CARA I FORHOLD TIL ETABLERT KIRKELIG TROSLIV	73
5.2.1.	Teologisk drøfting av funn.	
5.2.1.1.	<i>Troen som relasjon og etterfølgelse</i>	
5.2.1.2.	<i>Bønnerytme - og tilbaketrekning.</i>	
5.2.1.3.	<i>Praksis - diakoni og samfunnsengasjement.</i>	
6.	KONKLUSJON	76
7.	BIBLIOGRAFI	78
7.1.1.	Trykte kilder	
7.1.2.	Internettkilder	

1.1.1. Tema og metode

Utgangspunktet for denne oppgaven er problemstillingen: «Hvordan bidrar Korsvei, Anam Cara og Retreatbevegelsen til en helhetlig forståelse av kristen spiritualitet, og hvordan bidrar de til god inkulturasjon av kristen spiritualitet i vår tid?»

Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara er tre kristne bevegelser som befinner seg i utkanten av det etablerte kirkeliv i Norge, og de berører noen elementer ved postmoderne spiritualitet som ikke den etablerte kirken har samme kontakt med. Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara har drevet sin aktivitet relativt lenge i Norge, og de har hatt en betydelig innvirkning på norsk kirkeliv i den senere tiden. De er de siste 15 årene blitt mer og mer synlige bevegelser innad i Den norske Kirke og i den teologiske utdanning. Presteforeningen arrangerer for eksempel stadig kurs i samarbeid med de teologiske fakultetene som tar for seg temaer som spiritualitet, åndelig veiledning og retreat, og retreat har blitt et vanlig tilbud til kirkelig ansatte og studenter. Bevegelsene er kommet for å bli. De representerer noen andre trosuttrykk og legger vekt på litt andre elementer ved troslivet enn Den norske Kirke har gjort. Dermed kan de være en ressurs i arbeidet med å tolke troen inn i vår tid. På noen områder utfordrer de det etablerte kirkeliv og på andre områder holder de fast på gamle tradisjoner og trosuttrykk.

Jeg vil presentere disse tre norske bevegelsene: Korsvei, Anam Cara og Retreatbevegelsen, og fokusere på noen elementer ved kristen spiritualitet som er framtrødende hos disse. Jeg vil se på hvordan disse elementene forholder seg til dagens kirkelige landskap og postmoderne religiøsitet. Jeg har valgt ut noen temaer jeg vil undersøke nærmere. Disse vil jeg gå gjennom tematisk i kapittel 4. Temaene er:

1. Forholdet mellom ytre autoritet og personlig autonomi.
2. Forholdet til inkarnasjonen og det kroppslige.
3. Kalt til fellesskap eller tilbaketrekning?
4. Forholdet mellom arbeid og hvile.
5. Forholdet til misjon og diakoni.

Funnene rundt disse temaene vil danne bakgrunn for å se på forskjeller og likheter mellom denne kristne spiritualiteten og trekk ved postmoderne spiritualitet, og gi grunnlag for å forstå på hvilke områder Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara kan bidra til norsk kirkeliv.

1.1.2. Avgrensning

Problemstillingen har et normativt tilsnitt, det er altså ikke bare en deskriptiv beskrivelse av disse tre bevegelsene. Selv om bruken av ordet «hvordan» tilsier en deskriptiv tilnærming, innebærer «helhetlig forståelse» og «god inkulturasjon» en viss grad av tolkning og normativt preg. Misjonsteologi har et kristent utgangspunkt og et underliggende mål er å finne ut hva som kan bidra til å spre budskapet som den verdensvide kirken forkynner.

Det er tre forskjellige bevegelser jeg undersøker, men de er alle representanter for en søken mot helhetlig kristen spiritualitet. Hver og en av bevegelsene rommer ikke alle aspekter ved helheten, men kan utfordre kirken i Norge til å være i bevegelse og se kritisk på sin egen tradisjon og kultur. Det vil ikke være et mål for meg å se på forskjeller mellom bevegelsene, selv om noen av disse kommer fram gjennom oppgaven. Jeg ønsker å se på hvilke trekk de tre bevegelsene deler og behandle dem sammen som uttrykk for den samme spiritualitetstendensen.

Det vil ikke være rom for en grundig gjennomgang av bevegelsenes teologi eller teologiske forskjeller. Jeg vil ikke ta for meg økumeniske problemområder eller gå inn i debatten som har pågått om nyåndelige eller nyreligiøse bevegelsers møte med kirken. Utgangspunktet er kristne bevegelser i en kontekst som inkluderer det jeg vil kalle postmoderne spiritualitetstendenser. I gjennomgangen av de postmoderne tendensene vil jeg heller ikke knytte til noen spesifikke bevegelser, men se på feltet som en helhet. Dette fordi oppgaven primært er rettet mot trosuttrykk og prioriteringer i trosliv i en kristen ramme.

1.1.3. Kildebruk

Kildematerialet mitt om de tre bevegelsene er primært deres selvpresentasjon, gjennom nettsider og bøker som presenterer dem. Dernest vil jeg ta i bruk andre skriftlige kilder som belyser temaene som kommer opp, både noe fra samfunnsvitenskapelig og fra teologisk synsvinkel.

Bøker som nøkkelpersoner i bevegelsene har medvirket til, samt informasjon på deres egne nettsider, er det naturlig at jeg vil referere hyppig til. Knut Grønvik har medvirket på tvers av bevegelsene, som oversetter og forfatter. Han har størst tilknytning til Korsvei-bevegelsen, som han var med å starte på 80-tallet. Han har vært aktiv siden og er den som oftest snakker på vegne av bevegelsen. Han har i en periode vært ansatt i en deltidsstilling som Korsveiprest og derfor er det naturlig at mye av infoen tilgjengelig om Korsvei er

formulert av ham. Grønvik har også vært redaktør av hovedboken om Retreatbevegelsen, *I stillhet og tillit*, og har oversatt boken til Ray Simpson om Anam Cara og den keltiske spiritualiteten, *Keltiske veimerker*, til norsk. Han har altså tilrettelagt for at mye av stoffet om disse bevegelsene har blitt skrevet ned, samtidig som mange andre forfattere har fått en stemme gjennom bøkene.

1.1.4. Innledende avklaringer

1.1.4.1. Hvorfor «helhetlig» spiritualitet?

Hovedspørsmålet til denne oppgaven inneholder uttrykket «helhetlig kristen spiritualitet». Uttrykket indikerer at oppgaven skal handle om noe som på mange måter er et nåtidig tema. For det at mennesker søker en helhetlig spiritualitet støter vi veldig ofte på når det er snakk om spiritualitet. Når en sier at en søker *helhet* i tilværelsen innebærer det også en slags kritikk eller frustrasjon over at en ikke har funnet det enda. En kritikk av krefter som søker det motsatte; oppsplitting og deling. Eller kanskje en kritikk av den moderne religiøsiteten der vitenskapen og troen skal være adskilt, der det ikke finnes én bærende sannhet men der små deler av den allikevel blir utdelt i ferdigtygde biter, fra vitenskapsmenn eller religiøse ledere. Søken etter en helhetlig spiritualitet har sammenheng med flere ting. Det er knyttet til at vi lever i en hektisk og uoversiktlig verden. Resignasjon overfor muligheten til å forstå og påvirke samfunnsutviklingen skaper et behov for å lete på nye steder etter mening. Jeg vil i kapittel 3 skrive mer om hovedtendenser vi kan se i dagens postmoderne spiritualitet.

Tendensen vi har sett de siste tiårene til at spiritualiteten og religiøsiteten forandrer seg har blitt møtt med mye skepsis fra kristne miljøer og fra kirkelig hold, men kirken har etter hvert prøvd å ta dette på alvor, blant annet gjennom arbeid i forbindelse med kirkemøtet i 1999, om «Kirken i møte med den åndelige lengsel i vår tid».¹ Denne oppgaven skal først og fremst ta utgangspunkt i en kristen spiritualitet, for folks søken forandrer seg ikke bare utenfor kristne miljøer og kirker, også den indrekirkelige spiritualiteten endres. Man kan spørre seg hvorfor kirken skal engasjere seg så mye i dette, det kunne vært lettere å peke på at Luther svarte på de viktigste spørsmålene for lutheranere en gang for alle. Men vi er kirke for dagens mennesker, ikke for de som levde tidligere. Derfor er det viktig å hele tiden nytolke troen inn i dagens kultur. For det er i møte med en kultur som har forandret seg og er i

¹ Laugerud, Tore. «Kirken i møte med den åndelige lengsel i vår tid: betenkning til Kirkemøtet 1999». (Oslo: Kirkerådet, 1999).

kontinuerlig forandring at dette blir aktuelt, det er nye spørsmål som er aktuelle og de gamle svarene er ikke lenger dekkende. Det er ikke dermed sagt at troen er utdatert, for hvis vi virkelig tror at Gud står over kulturen og kan gi mening til alle mennesker er det heller snakk om et oversettelsesproblem.² Det er et oversettelsesproblem som vi selv står midt oppi, som kristne som vil henvise folk til en Gud som er større enn våre begreper. For vi må innse at vi selv til tider står mellom Gud og de som søker ham, og at våre svar ikke er dekkende for hvem Gud er. Samtidig skal vi ikke underslå at vi som kristne vet noe om hvem Gud er som søkende mennesker bør få vite, derfor er det viktig at vi engasjerer oss i enkeltmenneskers søken. Det er i denne spenningen vi står og på denne bakgrunnen jeg vil se på hvordan tre norske bevegelser kan bidra til en helhetlig kristen forståelsesramme for livet i vår tid.

Fordi Gud er Herre over hele vår verden, og hele vårt liv og alle situasjoner vi er i, kan en søken etter å kjenne ham bedre også gi oss forståelse for hvordan vår verden fungerer. Forståelsen jeg her snakker om bygger kanskje mer på den enkeltes erfaring og mindre på nedarvede sannheter enn tidligere, selv om det er et inntrykk som ikke er entydig, noe jeg vil se mer på i underspørsmålene i kapittel 4. En kristendom som overlater til de profesjonelle å tolke og ikke gir enkeltmennesker mulighet til selv å reflektere og søke å forstå blir enten lovisk, uengasjerende eller begge deler. Den helhetlige spiritualiteten innebærer innlevelse og inviterer mennesker til å ta del i tilbedelsen og etterfølgelsen med hele seg og som hele mennesker. Før forståelse kan komme blir innlevelse viktig. Forståelsen bygger derfor ikke bare på intellektuell kunnskap, men kan i enda større grad forme menneskers liv gjennom å åpne opp for en relasjon til Kristus.

1.1.4.2. «Spiritualitet», hva er det?

Bruken av begrepet spiritualitet har økt veldig og brukes også mye bredere nå enn før. Det alternative livssynsmarkedet har gjort at begrepet blir brukt hyppig. Det har i noen sammenhenger blitt brukt så mye at det har mistet betydning fordi en har brukt det om alt som har med åndelighet å gjøre. I faglig sammenheng har det vært gjort mange forsøk på å innholdsbestemme begrepet fra forskere med stor faglig bredde.³ Studiet av spiritualitet må være en tverrfaglig disiplin som gjør seg nytte av mange forskjellige disipliner, som religions-

² Lamin Sanneh har skildret kristendommen som en oversettelsesbevegelse, der kontekstualisering er noe kristendommen må drive med hele tiden. Sanneh, Lamin. *Whose religion is Christianity? The gospel beyond the West*. (Grand Rapids, Michigan: Erdman, 2003), 97.

³ Olsen, Harald. *Spiritualitet : en ny dimensjon i religionsforskningen*. (Kristiansand: Høgskolen i Agder, 2006), 7-11.

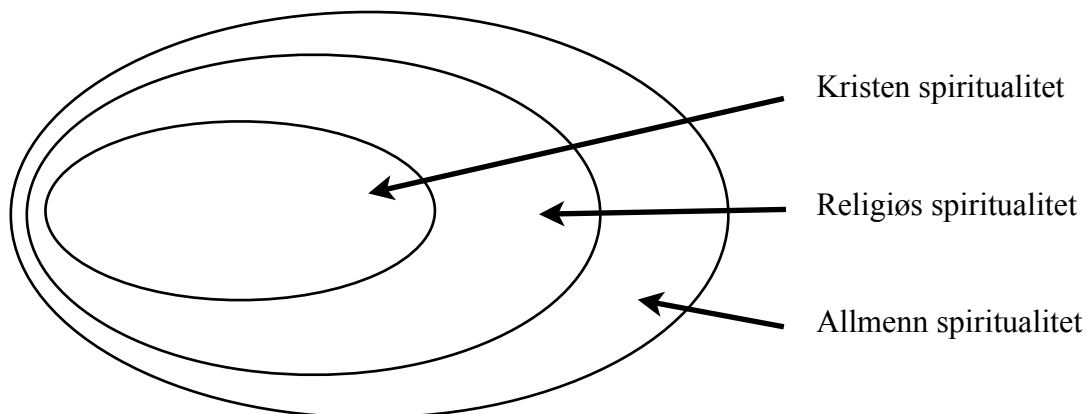
psykologi, teologi, historie, sosiologi osv.⁴ Men det handler om de praktiske og konkrete uttrykkene troen får. Man kunne kanskje i en kristen kontekst kalle det fromhetsliv, trosliv eller trospraksis uten at det ville blitt så annerledes, men i religionsforskningen er spiritualitet begynt å bli et innarbeidet begrep. Harald Olsen definerer spiritualitet som:

troens ytringsformer og manifestasjoner slik den uttrykker seg i menneskers liv, i deres individuelle og kollektive handlinger i møte med det omgivende samfunn og dets kultur, i søken etter å gi troen autentiske uttrykk i samtiden, og slik de gjennom praksis og erfaring er nedfelt i mønstre og tradisjoner gjennom tidene.⁵

Kortfattet kan man si at spiritualitet er opplevd, erfart, praktisert, ytret og tradert tro.⁶

Spiritualitet er altså nært knyttet til erfaring, og spørsmål som kommer opp gjennom denne erfaringen kan utfordre teologien. Derfor er forholdet mellom teologi og spiritualitet preget av en dialektikk som innebærer at de er avhengige av hverandre og gjensidig befrukter hverandre. For en spiritualitet uten teologi vil bli intern og privat, mens en teologi uten spiritualitet blir teoretisk og virkelighetsfjern.⁷

Harald Olsen opererer med tre nivåer når en snakker om spiritualitet; kristen spiritualitet, religiøs spiritualitet og allmenn spiritualitet. En framstilling av de tre vil kunne se ut som dette:

Den kristne spiritualiteten er den jeg vil ta utgangspunkt i i denne oppgaven, og der hører alle de tre bevegelsene jeg skal undersøke til. Den kristne spiritualiteten kan igjen grupperes i flere kategorier men jeg vil kun konsentrere meg om en liten del av disse, de som samsvarer

⁴ Cunningham, Lawrence og Keith J.Egan. *Christian Spirituality: themes from the tradition*. (New York: Paulist Press, 1996), 9.

⁵ Olsen, *Spiritualitet*, 46.

⁶ Olsen, *Spiritualitet*, 46.

⁷ Sheldrake, Philip. *Spirituality and Theology : Christian living and the doctrine of God*. (London: Darton, Longman & Todd, 1998), 32.

med spiritualiteten til Korsvei, Anam Cara og Retreatbevegelsen.⁸ Dette vil jeg komme tilbake til i presentasjonen av de tre bevegelsene. Religiøs spiritualitet handler om ikke-kristen religiøs trospraksis. I denne gruppen havner i vår kontekst også noen ulike nyåndelige bevegelser og strømninger. Felles for dem er at de er religiøse, de tror på noe større enn og utenfor mennesket, som Gud eller noe guddommelig. Det er vanlig å benytte spiritualitetsbegrepet også om ulike former for ikke-religiøs virkelighetsforståelse. Dette kommer til uttrykk gjennom en allmenn spiritualitet der «jeg» er i sentrum for tilværelsen og det handler som oftest om å oppdage skjulte sider ved meg selv eller krefter som ligger gjemt i menneskenaturen.

Disse tre nivåene av spiritualitet har fellestrekk som figuren ovenfor viser, men vil i stor grad også bli brukt for å klargjøre forskjeller. Selv om allmenn spiritualitet inneholder kristen spiritualitet på figuren, vil deler av den allmenne spiritualitet også stå i motsetning til kristen spiritualitet. Jeg vil derfor bruke begrepet «allmenn spiritualitet» mest om den ikke-religiøse spiritualiteten. Jeg vil komme mer tilbake til allmenn og religiøs spiritualitet i kapittel 3.

1.1.4.3. «God» inkulturasjon

Problemstillingen inneholder uttrykket «god inkulturasjon». Inkulturasjon dreier seg om å kombinere det som er transkulturelt i kristendommen med det som kan tilpasses en lokal kultur. God inkulturasjon er avhengig av god skjelning mellom disse to størrelsene. Til forskjell fra andre modeller for forholdet mellom kultur og kristendom er inkulturasjon ment å være en prosess som fordrer to parter i en dialog og som bygges nedenfra, gjennom et lokalt trosfellesskap. Vellykket eller god inkulturasjon blir bare mulig i et miljø der alle er likeverdige og deler liv med hverandre.⁹ Derfor har inkulturasjon mye å gjøre med spiritualitet eller trospraksis.

Som tidligere nevnt er det en oversettelsesprosess som en må være bevisst på og som hele tiden foregår. Uten en bevist tilnærming til inkulturasjon står en i fare for at kristendommen blir en fange av kulturen på den ene siden, eller at det utvikler seg en form for universell kristen kultur som avviser lokale kulturuttrykk på den andre siden. God inkulturasjon gjør det mulig å leve som trygg og tydelig kristen i en gitt kultur uten å måtte

⁸ Eksempler på kategorier: karismatisk, kontemplativ, diakonal, 3.verdens-spiritualitet, protestantisk osv. Her er det mange forskjellige skillelinjer og grupperinger, ettersom man vil dele opp etter kirkesamfunn, teologisk orientering, praktisk utøvelse el.l.

⁹ Bosch, David J. *Transforming Mission : Paradigm shifts in theology of mission*. (Maryknoll, New York: Orbis books, 1991), 453.

isolere seg fra omverden. Inkulturasjon handler om å skape noe nytt basert på kombinasjonen av en eksisterende kultur og evangeliet.¹⁰ Samtidig som vi mennesker har ansvar for hvordan kristendommen leves ut i kulturen er det nærliggende å knytte en parallell til hvordan Gudsrike er kommet nær men ikke er fullt tilstede. Guds rike vokser opp gjennom lokale kulturer, og resultater av god inkulturasjon vil samsvare med Gudsrikes frukter. Dermed vil god inkulturasjon av evangeliet i kulturen skape grobunn for at Guds rike skal vokse.

¹⁰ Bosch, *Transforming Mission*, 455.

2.

PRESENTASJON AV BEVEGELSENE

2.1.

KORSVEI

2.1.1. Bakgrunn

Korsvei ble dratt i gang med en sommerfestival på Nærnes i 1985. En gjeng unge voksne med bakgrunn i Den Norske Kirke inviterte til fordypning rundt spørsmålet «hva vil det si å være en Jesu disippel ved slutten av det 20. århundret?». ¹¹ Flere av stifterne av Korsvei hadde vært aktive i «Guds Fred», en bevegelse som var et uttrykk for Jesusvekkelsen i Norge på 70-tallet, og sammenhengen mellom sosialt engasjement og åndelig fordypning stod sentralt i ideen om hva Korsvei skulle bli. De to første festivalene ble også gjennomført i samarbeid med «Rettferdigheten kan ikke vente» og «Samling om skaperverket», to grupper som jobbet med kristne sosialetiske temaer på 70- og 80-tallet. ¹²

Korsvei er etterhvert blitt en økumenisk bevegelse som samles rundt en rekke møtesteder, med sommerfestivaler som det primære, selv om seminarer, politiske markeringer og lokale arrangementer også har vært en del av det. Fra å samle 350 deltakere på Nærnes i 1985 har Korsvei vokst og nå kommer rundt 3000 mennesker annethvert år til Seljord for å være med på Korsveifestival. Samtidig som de har vokst har de vært bevisste på at ikke strukturen og det organisatoriske skal vokse og stivne. Korsvei er en dugnadsbevegelse som drives av frivillighet. Derfor er bevegelsen helt avhengig av frivillige som stiller opp, den holdes oppe av at enkeltpersoner bidrar med arbeidskraft og idéer. Korsvei er organisert som en stiftelse, med et styre og med noen få lønnede deltidsstillinger. Det er ikke noe medlemskap, utover styret og frivillige med bestemte oppgaver består Korsvei av de som til enhver tid bidrar eller ønsker å være tilknyttet. Grunnen til denne løse organiseringen kan vi ane i vedtektene til stiftelsen der de sier at de ønsker å være en inspirasjonskilde for menigheter og organisasjoner, og ikke et alternativ til kristne primærfellesskap. ¹³

Hovedspørsmålet som driver bevegelsen er fremdeles «hva vil det si å være en Jesu disippel i vår tid?». At det er et spørsmål som binder bevegelsen sammen er helt bevisst, og det peker på noe som kanskje er spesielt i forhold til andre kristne organisasjoner og

¹¹ Grønvik, Knut. «Korsveis linje?» i *Gudsrikets gåte: stemmer fra korsveibevegelsen*. Red: E.M. W Finnseth, K. Grønvik og I. Westly. (Oslo: Stiftelsen Korsvei, 2005), 9.

¹² Grønvik, «Korsveis linje» i *Gudsrikets gåte*, 15-16.

¹³ Korsvei. «Vedtøker for Stiftelsen Korsvei». Tilgjengelig på <http://www.korsvei.no/sider/tekst.asp?side=42;> besøkt 8. august 2011.

bevegelser. Korsvei har ikke skrevet ned noen definitive svar på dette spørsmålet selv om de har hatt over 25 år på seg. De vil heller peke ut en retning som interesserte kan være med å gå i, og spørsmålene har i større grad enn svarene preget bevegelsen. Knut Grønvik, som de siste årene har vært ansatt som Korsveiprest, skriver at «klare spørsmål holder nysgjerrigheten oppe, lengselen levende og disippelen i bevegelse».¹⁴

2.1.2. De fire veiviserne

Selv om spørsmålene ofte er tydeligere enn svarene har stiftelsen definert en målsetning som sier at «Korsvei vil inspirere og utfordre mennesker til å søke fortrolig fellesskap med Jesus Kristus, og forenes med ham i kampen for livet i vår verden». Sammen med Korsveis «veivisere» kan denne målsetningen fortelle oss mer om hva Korsvei vil. Veiviserne er fire korte uttrykk for hva Korsvei har funnet ut om hva det vil si å følge Jesus i vår tid. De er ment å være utfordringer, ikke påbud eller resultatorienterte målbare regler.¹⁵ De viser retning og rommer en god del av det Korsvei mener er viktige elementer i en kristen spiritualitet. De fire veiviserne er: søke Jesus Kristus, bygge fellesskap, leve enklere og fremme rettferdighet, og nå vil jeg se på dem enkeltvis.

2.1.2.1. Søke Jesus Kristus

Som allerede nevnt har Korsveis ønske om å være en Jesussentrert bevegelse røtter tilbake til Jesusbevegelsen på 70-tallet, og denne veiviseren er ment å være overordnet de andre, som det viktigste i en disippels liv. Det er den personlige relasjonen til Jesus som søkes og mennesker inviteres til å delta med hele sitt liv, til å engasjere seg i etterfølgelse. Guds-tjenestefeiring og nattverd står sentralt og er naturlige samlingspunkt ved de fleste arrangementene. I tråd med at dette er en økumenisk bevegelse som lar seg inspirere av mange forskjellige uttrykk for kristen tro er det også åpenhet for å søke Jesus på forskjellige måter. Men alle de neste tre veiviserne peker på noe allmenngyldig som følger av Guds-kontakten og virker som en respons på Guds kjærlighet til oss.

2.1.2.2. Bygge fellesskap

Samtidig som den personlige søken etter Jesus framheves er denne ikke en ensom jakt, men en søken i fellesskap med andre. Fokuset på fellesskap er en anerkjennelse av at vi er skapt

¹⁴ Grønvik, «Korsveis linje» i *Gudsríkets gåte*, 9.

¹⁵ Bjelland, Ingvar; Jon Henrik Gulbrandsen, Asle Finnseth, Ingvil Lønning og Inge Westly (Red.). *En vandring med Korsveis fire veivisere*. (Oslo: Genesis forlag, 2003), «Innsteg».

som relasjonelle vesen, til relasjoner med Gud og mennesker. Det er også en reaksjon på samfunnskrefter som splitter fellesskap og skaper ensomhet, likegyldighet og utrygghet.¹⁶ Å bygge fellesskap handler om å åpne seg mot andre mennesker og mot ham som er roten til kirkens fellesskap. Deltakelse i- og tilhørighet til kirkens fellesskap blir en kilde til nye og dypere relasjoner til Gud og andre mennesker.¹⁷

2.1.2.3. *Leve enklere*

Enkelhet handler om å prioritere det som er viktig og det Gud kaller oss til. I Veiviserboka blir Jesu lignelse om himmelriket som en fin perle (Matt 13,45-46) brukt som bilde på det å leve enklere.¹⁸ Kjøpmannen må gi slipp på noe annet for å få perlen og Jesu utsagn om at den som mister sitt liv skal finne det (Mark 8,35) klinger i bakgrunnen. Å leve enklere er en protest mot forbrukerkulturens grådighet, egoisme og miljøødeleggelser. Veiviseren binder ansvar for miljø og rettferdighet sammen med Guds kall til oss på en måte som appellerer til mennesker som ikke bare er altruistiske. Å leve enklere er ikke kun et ansvar som hviler på den kristne om å forvalte verden til beste for andre, men veiviseren får frem at det er en større glede som venter på oss om vi kan gi slipp på det som binder oss til oss selv og Mammon.

2.1.2.4. *Fremme rettferdighet*

Gud kall til oss er å være med på å fremme Guds rike på jorden. Der dette riket brer om seg får mennesker lik verdi og jordas ressurser blir mer rettferdig fordelt (Jes 58,6-7; Gal 3,28). Denne veiviseren sier at politisk og sosialt engasjement ikke er noe kun for spesielt interesserte men for alle Jesu disipler, fordi rettferdighet er et trekk ved gudsriket.¹⁹ Maktstrukturer i dagens samfunn opprettholder urettferdighet, tar fra de fattige og opprettholder undertrykkelse. Men Gud har valgt de fattiges side, noe som utfordrer oss som vil leve som hans disipler både med hensyn til økonomi, sosialt ansvar og miljøengasjement.²⁰

¹⁶ Bjelland et al, *En vandring med Korsveis fire veivisere*, «Andre veiviser».

¹⁷ Engedal, Leif Gunnar. «Searching for Spiritual Roots and Discipleship in a Postmodern Consumer Culture: The Norwegian CrossRoad Movement», *Spiritus 1* (2011), 58.

¹⁸ Bjelland et al, *En vandring med Korsveis fire veivisere*, «Tredje veiviser».

¹⁹ Engedal, «Searching for Spiritual Roots..», 59.

²⁰ Bjelland et al, *En vandring med Korsveis fire veivisere*, «Fjerde veiviser».

2.1.3. Økumenikk og tolkning

I vedtektene står det at «Korsvei vil arbeide teologisk med å tolke den kristne tro inn i vår tid».²¹ At de vil arbeide teologisk antyder en bevisst og ansvarlig tilnærming til tolkning, og forteller at de er mottakelige for saklig kritikk og innvendinger til tolkningen deres. «Inn i vår tid» innebærer at det hele tiden skjer en nytolkning og er et levende engasjement for å vise til troen som relevant for dagens mennesker. Til grunn for tolkningen ligger flere forskjellige kilder og tolkningstradisjoner, Korsvei har gjennom hele sin historie latt seg inspirere av forskjellige kristne strømninger og tradisjoner. De tidlige kirkefedrene og klosterbevegelsen har vært til inspirasjon, samt nyere uttrykk for det samme fra for eksempel Taizé og Iona.²² Den norske Retreatbevegelsen som jeg skal presentere i neste kapittel har også Korsvei hatt nær kontakt med. Til sommerfestivalene har forskjellige talere vært invitert, ofte folk med en annen bakgrunn enn den lutherske.²³ Derfor er Korsvei preget av et mangfold av trosuttrykk, selv om den kontemplative spiritualiteten er spesielt framtrædende og de fleste som kommer på festivalene nok vil kjenne seg mest hjemme i en luthersk kontekst. Denne posisjonen, som delvis er forankret i den norske statskirke og opptatt av å slippe til andre tradisjoner og kristent tankegods, har gjort Korsvei til en til tider kritisk stemme i norsk kirkeliv. Jeg vil nevne tre interessante trekk ved Korsveis spiritualitet som er spesielt relevante for denne oppgaven.

2.1.4. Spesielle trekk som er relevant for oppgaven

2.1.4.1. Omvendelse

Korsvei ønsker å kalle til omvendelse. Men gjerne på en annen måte enn pietismens vekkelsesbevegelser, selv om en kan ane forbindelsen til lavkirkelig vekkelsesfromhet.²⁴ Utfordringene for dagens mennesker er annerledes enn tidligere og kallet til omvendelse knyttes til veiviserne. Utfordringer fra forbrukersamfunnet, materialisme og forskjeller det fører med seg over hele kloden kaller oss til omvendelse fra overforbruk, egoisme og likegyldighet. Denne omvendelsen dreier seg ikke bare om omvendelse fra enkelthandlinger

²¹ Korsvei, «Vedtekter for Stiftelsen Korsvei», «Hovedmål».

²² Grønvik, « Korsveis linje» i *Gudsrikets gåte*, 11.

²³ Blant andre: Geir Gundersen (Blå kors, Norge); Magnus Malm (Sverige); Harry Månsus (Teolog og miljøaktivist, Sverige); Jim Wallis (Sojourners, USA); Peter Halldorf (Pinsevev, Sverige); Gerhard W. Hughes (Jesuit, England); Gerald West (KwaZulu Natal, Sør-Afrika); Shane Claiborne (USA) og Ylva Eggehorn (Sverige); Mark og Lisa Scandrette (USA).

²⁴ Grønvik, « Korsveis linje» i *Gudsrikets gåte*, 13.

eller personlige synder, men gis et større perspektiv og tar med vårt kollektive kall til å jobbe for realiseringen av gudsriket ved å stille oss på de fattiges og skaperverkets side.

2.1.4.2. *Åndelig fordypning og sosialt og politisk engasjement*

Guds rike er det sentrale begrepet som betegner det kristne håpet og står sentralt i Korsveis spiritualitet. Det handler ikke om at vi skal komme til himmelen, men at himmelen skal komme til jorden i form av Guds rike. Vi skal ikke forlate jorden, men Gud skal erobre den. Guds rike er en gave men samtidig et kall og en oppgave. Det omhandler alle de tre relasjonene som ble skadet i syndefallet, relasjonene mellom mennesker imellom, mennesker og Gud, og mellom mennesker og skaperverket, og det angår alle livets områder.²⁵ Dermed blir åndelig fordypning og sosialt og politisk engasjement del av samme kallet vi kristne har fått, og viktig å holde sammen. Evangeliet får sosiale og politiske konsekvenser for kristne fordi de er bærere av Guds rikes nærvær i verden.²⁶

2.1.4.3. *Inkarnatorisk tro*

Inkarnasjonen muliggjør personlig relasjon til Gud gjennom Kristus og understreker det skaptets verdi ovenfor Gud, noe Korsveibevegelsen på en særlig måte har vært med å formidle i Norge de siste 25 år. Når den personlige relasjonen til Gud fremheves i Korsvei, er den avhengig av og resultat av en sterk tro på inkarnasjonens mysterium. Der himmel og jord møtes står korset som symbol på forsoningen mellom Gud, hans skaperverk og mennesket.²⁷ Det materielle livet blir, gjennom at Gud ble menneske, gitt en verdighet som avviser gnostisismens devaluering av kropp og natur. Arbeid for rettferdighet begrunnes ikke bare i Guds skapelse, men også i Guds bevegelse ned til oss, til det menneskelige og lidende. Jesu nedstigning til det menneskelige og til de fattige blir mønsteret på Guds rikes frambrudd i verden, som vi også kalles til å bli en del av.²⁸

²⁵ Korsvei, «Vedtekter for Stiftelsen Korsvei», «Basis» og Grønvik, «Korsveis linje» i *Gudsrikets gåte*, 15.

²⁶ Gulbrandsen, Jon Henrik. «Evangeliet om Guds rike» i *Gudsrikets gåte: stemmer fra korsveibevegelsen*. (Red: E.M. W Finnseth, K. Grønvik og I. Westly; Stiftelsen Korsvei; Oslo, 2005), 32.

²⁷ Grønvik, «Korsveis linje» i *Gudsrikets gåte*, 16.

²⁸ Gulbrandsen, «Guds rike» i *Gudsrikets gåte*, 25.

2.1.5. Oppsummering

Den første av bevegelsene jeg skal undersøke er altså en dugnadsbevegelse der de fire «veiviserne» står sentralt; søke Jesus Kristus, bygge fellesskap, leve enklere og fremme rettferdighet. Økumenikk og forskjellige kristne tradisjoner ligger til grunn for bevegelsen, og hovedspørsmålet er «hva vil det si å være en Jesu disippel i vår tid?». Omvendelse, sosialt og politisk engasjement og at Gud steg ned til verden ved inkarnasjonen, er viktige elementer i Korsveis spiritualitet.

Neste bevegelse jeg vil presentere er retreat i Norge i nyere tid.

2.2.

RETREATBEVEGELSEN I NORGE

2.2.1. Bakgrunn og historie

Som jeg nevnte har Korsvei latt seg inspirere av Retreatbevegelsen. Denne bevegelsen har en over 50 år gammel historie i Norge. For i 1955 ble den første retreaten i norsk regi gjennomført på Sandom retreatshjem i Ottadalen, stedet som senere ble til Sandom Retreatsenter. Det var en gruppe predikanter og lekfolk, stort sett med tilhørighet i Det Norske Misjonsforbund som stod for gjennomføringen. De hadde et halvt år tidligere stiftet et økumenisk ordensbrorskap fordi de så behovet for disiplin i sitt åndelige liv.²⁹ Ordensreglene de hadde laget til seg selv i det de kalte Disippelkretsen innebar blant annet retreat minst fire dager sammenhengende hvert år. Edin Løvås var pådriver i Disippelkretsen og har fått stor betydning for utviklingen av retreat i Norge. Han var omreisende predikant og lot seg inspirere av kristne mystikere og meditasjon. Boka «Kanskje dette er vegen?» kom ut i 1950, men ble ingen suksess da den kom ut. Kristen mystikk og disippelbegrepet var nye og fremmede tanker på den tiden, og den økumeniske profilen til Løvås og Disippelkretsen var også et vanskelig tema i kristne kretser i Norge.^{30 31} Retreatstedet Sandom fikk også en vanskelig oppstartstid. Disippelkretsen ble ikke så godt mottatt i sitt eget kirkesamfunn, de ble motarbeidet og sett på med skepsis. Men stedet ble sakte men sikkert utviklet og oppgradert fra å være et fraflyttet småbruk til i å være i drift året rundt i 1963. Etter en personstrid med den konsekvensen at Sandom retreatshjem var stengt i to år ble det gjenåpnet som Sandom Retreatsenter i 1967. 1970-tallet kom med veksel, og Jesusmeditasjonen som man lærte på retreat ble populær blant unge. Dermed opplevde Sandom vekst igjen. I 25 år var Sandom det eneste retreatstedet i Norge, men etter at interessen økte på 70-tallet kom etterhvert flere retreatsteder til. Tomasgården og Lia Gård startet med retreat rundt 1980, og nå er det omtrent syv nye steder i Norge som også har retreat som sitt viktigste tilbud, og enda flere som arrangerer retreat andre steder.³² Retreatbevegelsen har også fått sitt eget blad; «Over alt», som har erstattet flere nyhetsbrev og bidratt til å holde bevegelsen samlet.³³

²⁹ Grønvik, Knut. «Vi skal også leve med Ham. Om 50 år med retreat i Norge» i *I stillhet og tillit: Ressursbok fra retreatbevegelsen*. Grønvik, Knut (Red). (Oslo: Verbum forlag, 2005), 11.

³⁰ Aadnanes, Per M. *Gud for kvarmann: Kyrkja og den nye religiøsitetten*. (Oslo: Universitetsforlaget, 2008), 96.

³¹ Grønvik, «Vi skal også..», i *I stillhet og tillit*, 19.

³² Grønvik, «Vi skal også..», i *I stillhet og tillit*, 10.

www.retreater.no drives av ressursgruppa for retreat i Norge, og er et nyopprettet (2008) nettsted for Retreatbevegelsen. De har oppdatert oversikt over retreat som arrangeres over hele landet.

³³ Grønvik, «Vi skal også..», i *I stillhet og tillit*, 17.

2.2.2. Hva er retreat?

Disippelkretsen og Sandom fant inspirasjon i utenlandske økumeniske sammenhenger som har bidratt til å utvikle det vi forbinder med retreat i dag. Disippelkretsen hadde regler om bønn og bibellesning og om å trekke seg tilbake i ensomhet en dag i uken. I ensomheten og stillheten søkte de Gud bortenfor ord og de fant at regler og liturgi hadde stor praktisk verdi for deres åndelige liv.³⁴ De kom fra en bakgrunn der liturgi ikke stod høyt i hevd, men begynte å sette sammen liturgier som gav dem hvile fra sine egne ord.³⁵ Inspirasjonen fant de i bibelen og i andre kristne fellesskap. Bønner fra ortodokse liturgier, fra katolske bønnebøker fra Taizé og Iona-fellesskapet fikk plass sammen med musikkuttrykk fra mange forskjellige tradisjoner. Kontemplativ bønn, basert på klassiske klostertradisjoner, kombinert med lav-kirkelig bibelfromhet og Jesus-fokus utgjorde kjernen i Disippelkretsens retreatere. Liturgiene i retreatene har utviklet seg hele tiden og kan være forskjellige på ulike steder, men de følger jevnlig tidebønner og gir rom for stillhet eller taushet.³⁶

Stillhet er et av de viktigste kjennetegn på retreat. Det er en form for bønn som gjør det mulig å lytte til Gud og høre hans stemme og samtidig bli kjent med oss selv. For at dette skal være mulig må en skjerme seg fra uro og bråk, fra sin egen trang til å følge impulser og sitt ansvar for andre. Ro og taushet gir hvile og avspenning. Noen retreatere gjennomføres uten særlig kontakt med andre, mens det vanligste er at fellesskapet styrkes gjennom felles bønn, måltider eller aktiviteter. Retreatere har gjerne en fast dagsrytme som bidrar til at deltakerne kan falle til ro og der bønn alene og sammen med de andre inngår. Bibeltekster og meditasjon rundt disse kombinert med veiledning er en viktig del av retreaten.

2.2.3. Jesusmeditasjon

«Jesusmeditasjon» er en meditasjonsform Edin Løvås har utviklet og som har blitt mye brukt i retreatere, men som også har hatt stor utbredelse utenfor Retreatbevegelsen. Meditasjonsformen er en hjelp til å møte Jesus og utvikle sitt forhold til Ham. Det handler om at vår tro skal kunne bygge på sanselige inntrykk og ikke bare på tanker og meninger.³⁷ Det gjøres ved å sette seg dypere inn i bibeltekster enn vi kanskje er vant til ved vanlig lesning. Meningen er at dette skal gjøres daglig, men det trenger ikke ta mer enn noen få minutter. Derfor er det en

³⁴ Grønvik, «Vi skal også...», i *I stillhet og tillit*, 11.

³⁵ Grønvik, «Vi skal også...», i *I stillhet og tillit*, 15.

³⁶ «Sammen i stillhet» Tilgjengelig på <http://www.retreater.no/hva-er-retreat>. Besøkt 23. august 2011.

³⁷ Grønvik, Knut. «Se den usynlige; Mer om Jesusmeditasjon» i *I stillhet og tillit: Ressursbok fra retreatbevegelsen*. Grønvik, Knut (Red). (Oslo: Verbum forlag, 2005), 58.

enkel måte å nærme seg meditasjon og kristen kontemplasjon. Løvås deler metoden opp i tre punkter; se, be og tilbe. «Se» handler om å finne seg et uforstyrret sted og slappe av i stillhet. Deretter skal en lese en tekst fra det nye testamentet og leve seg inn i hendelsen som skildres. En skal se for seg hva som skjer for sitt indre øye, og bruke fantasien for å skape følelsen av å være tilstede med Jesus i det som skjer i teksten.³⁸ «Be» dreier seg om å samtale fortrolig med Herren, med et naturlig og dagligdags språk. Det inkluderer takk for at Jesus er tilstede nå samt personlige bønneemner.³⁹ Punktet «tilbe» hjelper oss til å glemme oss selv og vende oppmerksomheten mot Gud. Man skal bruke et oppgitt emne og hylle Gud på den måten man vil. Måten kan variere mellom alt fra stillhet til tungetale.⁴⁰

Jesusmeditasjonen tar altså i bruk innlevelse og fantasi for å gjøre teksten til noe nært og personlig og gjenoppleve det disiplene opplevde. Når man aktiverer flere sanser enn kun hørselen eller synet er det lettere å la seg forme av teksten og huske det man leser. Edin Løvås anbefaler også en bønn som innbyr til innlevelse og minner om at Jesus lever og fremdeles er nær:

Herre Jesus Kristus,
du står her foran meg,
du er også bak meg,
du er på min høyre side,
du er på min venstre side,
du er over meg,
du er under meg,
du omgir meg på alle sider,
du bor i mitt hjerte, du gjennomtrenger meg helt,
og du elsker meg, Herre Jesus!⁴¹

2.2.4. Inspirasjon fra Ignatius av Loyola

Jesusmeditasjon er ingen ny meditasjonsform oppfunnet av Løvås. Det er en klassisk kristen metode med røtter langt tilbake i historien. En av hovedkritikkene mot Retreatbevegelsen og Edin Løvås har derfor handlet om måten de tar i bruk katolske tradisjoner i sin spiritualitet. Det har vært mye motstand mot «katolske tendenser» blant norske lutheranere, og det at

³⁸ Løvås, Edin. *Minutter med Jesus: 365 enkle øvelser i Jesusmeditasjon*. (Oslo: Verbum forlag, 1986), 6-8.

³⁹ Løvås, *Minutter med Jesus*, 8.

⁴⁰ Løvås, *Minutter med Jesus*, 9.

⁴¹ Edin Løvås, *etter St. Patricks brynje, bønn 406 i Norsk Salmebok med bønnebok*. Løvås, *Minutter med Jesus*, 10.

Løvås var inspirert av Ignatius av Loyola gjorde det ikke lettere.⁴² Ignatius var grunnleggeren av jesuitterordenen, en katolsk orden som ble til rett etter den Lutherske reformasjonen. Jesuitter ble nektet adgang til Norge helt fram til 1956.⁴³ Derfor var det spesielt at Edin Løvås leste Ignatius' bok «Åndelige øvelser» så tidlig som i 1938 og brukte inspirasjon fra denne i retreatet også før 1956.⁴⁴ I boka beskrives øvelser og prosesser som skjer gjennom fire ukers søken etter Jesus. Denne månedslange øvelsesperioden har er det mange som har laget kortere versjoner av, men den «Ignatianske retreaten» kan også gjennomføres som beskrevet i boka, over fire uker.

Ignatius vektla at Gud lar seg erfare i alt og i alle. Hele skaperverket vitner om Gud. Samtidig er ikke Gud en pantestisk Gud, han er ikke lik det skapte, men ønsker personlig fellesskap med alle og kan åpenbare seg gjennom sitt skaperverk. Målet med de åndelige øvelsene er å hjelpe menneskene å komme nærmere Gud, å ville søke og finne Gud i alt. Metoden er altså ikke avgjørende i den kristnes liv, og det er ikke automatikk i at Ignatius' bønneøvelser «virker». Hans metoder er ikke laget for sin egen skyld, men de skal være til hjelp og rette livet til den kristne inn mot Gud. Derfor er det stor frihet til å finne en annen metode eller vei som fungerer bedre, men Ignatius legger stor vekt på nøyaktighet og troskap til utførelsen etter at man har bestemt seg for å prøve øvelsen.⁴⁵ Deltakerens egne følelser og valg blir lagt vekt på og er utgangspunkt for veiledning. Det handler om dennes erfaringer av Gudsforholdet og utgangspunktet er ikke kirkens dogmer men det som rører ved den enkelte. Det gjør at en kan begynne der hver enkelt er til enhver tid og lære å skjelne mellom åndene. Ignatius lærte å skille mellom det som ledet ham bort fra Gud og det som ledet ham nærmere, og denne erfaringen forandret hans liv.⁴⁶ De åndelige øvelsene skal hjelpe oss til å velge det som fører oss nærmere Gud.

⁴² Grønvik, «Vi skal også..», i *I stillhet og tillit*, 28-29.

⁴³ Jesuitterordenen ble godkjent av Paven i 1540. Ganss, George E.(Red.). *Ignatius of Loyola: The spiritual exercises and selected works*. (New York: Paulist press, 1991), 44-45.

⁴⁴ Grønvik, «Vi skal også..», i *I stillhet og tillit*, 29.

⁴⁵ Lambert, Willi. *Å be i livets pulsslag : søken etter Gud med Ignatius av Loyola*. Oversatt av Gunnar Wicklund-Hansen. (Oslo: St. Olav forlag, 1999), 25-26.

⁴⁶ «Gud er nær, vær lydhør : Intervju med Beate Grevenkamp fra St. Joseph retrettsenter». Tilgjengelig på <http://www.katolsk.no/praksis/klosterliv/artikler/nesoya>.; besøkt 25. august 2011.

2.2.5. Oppsummering

Retreatbevegelsen fremmer kontemplativ bønn og meditasjon i Norge. Gjennom stillhet og bruk av sansene i bønn øves retreatdeltakere i å erfare Guds tilstedeværelse. Retreatbevegelsen er økumenisk og har tatt i bruk mange kilder i sine retreat, men Ignatius' åndelige øvelser er en av de viktigste grunnlagene for bevegelsens spiritualitet. Åpenhet for menneskelig erfaring av Gud er et viktig trekk, samt fokuset på tidebønner og åndelig veiledning. Retreatbevegelsen er som vi har sett ikke en enhetlig størrelse på samme måte som Anam Cara og Korsvei, mer en gruppe av retreatsteder, men jeg vil behandle dem som en enhetlig bevegelse i denne oppgaven.⁴⁷

Den siste bevegelsen jeg vil presentere her er Anam Cara, som representant for keltisk spiritualitet.

⁴⁷ Etter opprettelsen av et felles nettsted for retreat i Norge; www.retreater.no, mener jeg det er naturlig å behandle retreat i Norge som del av én felles bevegelse.

2.3.

ANAM CARA OG KELTISK SPIRITUALITET

2.3.1. Anam Cara

Anam Cara er den norske grenen av Community of Aidan & Hilda fra Lindisfarne, en øy på nordvestkysten av England. Community of Aidan og Hilda ble startet i 1994 på et kirkelig symposium som drøftet «røtter til fornyelse».⁴⁸ De ønsker å søke tilbake til kristne røtter fra før den vestlige kirkens byråkratiske modell fikk fotfeste og hente fram elementer fra den keltiske tradisjonen. De vil skape livsnære ritualer og jobbe for å legge til rette for bønneaksjoner og åndelig kamp, pilgrimsvandringer og husmenigheter.⁴⁹

Norge møtte keltisk kristendom først gjennom slaver som ble tatt med fra vikingtokt på vestkysten av England og nettopp fra Lindisfarne. Den norske avleggeren av Aidan og Hilda-fellesskapet holder forbindelsen mellom Lindisfarne-området og norsk kirkeliv levende gjennom å «utforske kristen keltisk spiritualitet og dens aktualitet i dag».⁵⁰ De henter inspirasjon først og fremst fra keltiske helgener som Aidan og Hilda, men også fra personer fra den felleskirkelige ørkentradisjonen og fra norsk kirkehistorie. Anam Cara ønsker ikke bare å utforske den keltiske spiritualiteten men å utruste til trosliv og tjeneste. Selve navnet Anam Cara er et gammelt gaelisk ord for «sjelevenn», eller medvandrer. Fellesskapet i Norge består ikke i at en bor sammen, men at en hører sammen rundt noen ideer utviklet fra Community of Aidan og Hilda sine. Medlemskap består av to trinn, «utforsker» og senere «vandrer». En utforsker skal lage seg en personlig tilpasset livsregel utfra Anam Caras ti veimerker. Dette skjer i samarbeid med en medvandrer som skal følge utforskeren gjennom jevnlige møter og samtaler. En vandrer blir en som er klar for å forplikte seg for tre år av gangen til å følge sine veimerker og støtte Anam Cara gjennom bønn og ved å bidra økonomisk.⁵¹ Man kan også være tilknyttet Anam Cara uten forpliktelser gjennom det de kaller «venn» av fellesskapet. Anam Cara er også et økumenisk fellesskap, så interesserte fra forskjellige kirkesamfunn er velkomne.

2.3.1.1. De ti veimerkene

De overordnede prinsippene for veimerkene peker på verdien av et enkelt liv med hensyn til det materielle, åpenhet og tydelighet i relasjoner og lydighet og lyttende holdning til Gud.

⁴⁸ Simpson, Ray. *Keltiske veimerker*. Til norsk ved Knut Grønvik. (Oslo: Verbum, 2008), 20.

⁴⁹ Simpson, *Keltiske veimerker*, 21.

⁵⁰ Anam Cara. «Målsetting». Tilgjengelig på <http://www.anamcara.no/anamcara.html>. Besøkt 26. august 2011.

⁵¹ Anam Cara «Medlemskap». Tilgjengelig på <http://www.anamcara.no/anamcara.html>. Besøkt 26. august 2011.

Veimerkene skal stå som standarder for en spiritualitet som kristne kan ta etter, og de trekker fram noen av hovedpunktene ved Anam Caras spiritualitet.⁵² De ti veimerkene er:

1. Livslang læring - fra bibelen og gjennom kreativ kunst.
2. Livslang vandring - jevnlig retreat og pilgrimsreiser med medvandrerer som veileder.
3. Livsrytme - balanse mellom fast bønnerytme, arbeid og hvile.
4. Forbønnens tjeneste.
5. Enkel livsstil - forvalte Guds gaver til hans ære.
6. Omsorg for skaperverket - det viser oss Guds storhet, derfor vil vi være økologisk bevisste.
7. Helbredelsens tjeneste - å velsigne syke og alle deler av Guds verden.
8. Åpenhet for Guds Ånd - Den indre stillhet lærer oss å høre og lyde Guds veiledning i Ordet og Skaperverket.
9. Enhet - i Kristus mellom kirkesamfunn, og forsoning mellom kirken og folket og mellom enkeltmennesker.
10. Misjon - Målet med veimerkene er å utvikle et disiplinert åndelig liv som gjør oss til sanne vitner for Kristus i verden.⁵³

Veimerker bygger på en lang kristen tradisjon. Klosterregler kan sees på som en bakgrunn for denne typen regler, men også enkeltpersoner har tidligere satt opp veimerker for seg selv.⁵⁴ De har som funksjon at de bygger disiplin og gir noen holdepunkter for ens åndelige vandring. Man ser altså på menneskelivet som en livslang vandring, og veimerkene som holdepunkter man setter opp og oppsøker langs denne. Veimerkene til Anam Cara speiler tydelig noen elementer som kjennetegner en keltisk spiritualitet. Jeg vil nå se på hovedtrekk ved den keltiske tradisjonen etter et kort riss av den historiske bakgrunnen for kristendommen i de keltiske områdene.

⁵² Simpson, *Keltiske veimerker*, 24.

⁵³ Dette er mine forenklinger av de ti veimerkene. Utfyllende forklaringer finnes på <http://www.anamcara.no/veimerkene.html>. Besøkt 26. august 2011.

⁵⁴ Dag Hammarskölds bok *Vägmärken* kom i 1963.

2.3.2. Keltisk kristendom

De keltiske folkegruppene kom opprinnelig fra områdene rundt svartehavet, men etablerte seg i Irland og nord og vest i Skottland ettersom romerne ekspanderte nordover mellom 500 f.Kr. og 500 e.Kr. Kristningen av kelterne skjedde med stor påvirkning fra de romerske miljøene allerede fra 200-tallet.⁵⁵ Men de keltiske områdene ble upåvirket av folkevandringstiden (fra 428 e.Kr.) og de germanske stammenes erobringer, noe som førte til at de kulturelt og religiøst sett nesten ble isolert fra Romerkirken.⁵⁶ Derfor utviklet den keltiske kirken seg annerledes enn Romerkirken og fikk impulser fra en annen kultur. Men i den keltiske kristne tradisjonen finner vi også tegn på påvirkning fra Østkirken. De karakteristiske keltiske steinkorsene som finnes i keltiske områder og også langs vestlandskysten i Norge finnes ikke andre steder i europa, man må helt til Armenia for å finne noe lignende.⁵⁷ Også andre utsmykningsmotiv, ikoner og kanskje også den keltiske knuten har sine røtter i Østkirken. En annen tilknytning som også har teologiske konsekvenser er kelternes tilknytning til Johannes, de østlige kirkenes apostel. De så på ham som sin åndelige far, og man kan finne mange teologiske likheter mellom Østkirken og den keltiske tradisjonen på grunn av Johannes.⁵⁸ Kristendommen slo røtter i Irland på en rolig måte, og forholdet til den eksisterende kulturen var et annet enn vi er vant med fra mange andre steder der kristendommen ble utbredt. Førkristne skikker og uttrykksformer ble tatt opp og integrert i den kristne troen i større grad, og dette har preget utviklingen av den keltiske kristendomsform og spiritualitet.⁵⁹

Den keltiske knuten viser et grunnleggende trekk ved spiritualiteten. En holistisk virkelighetsoppfatning der alt henger sammen, også tilsynelatende motsetninger som ondt og godt, og det materielle og det åndelige.⁶⁰ Fordi Gud som vi tilber er herre over det skapte skal vi glede oss over det skapte som Gud gjorde da han skapte det (Genesis 1,12). Gleden over å leve i og nær naturen er sterk. Anam Cara sier om sitt sjette veimerke at «vi ser på skaperverket som et sakrament som viser oss Guds storhet».⁶¹ Et slikt sakramentalt syn på naturen viser hvordan det evige speiler seg i det materielle og gir et glimt av Guds store

⁵⁵ Olsen, Harald. *Ilden fra vest: tekster fra keltisk fromhetstradisjon*. (Oslo: Verbum, 1999), 22.

⁵⁶ Olsen, *Ilden fra vest*, 26.

⁵⁷ Olsen, *Ilden fra vest*, 24.

⁵⁸ Simpson, *Keltiske veimerker*, 27-29.

⁵⁹ Olsen, *Ilden fra vest*, 30.

⁶⁰ Olsen, *Ilden fra vest*, 50.

⁶¹ Anam Cara, «Veimerkene». Tilgjengelig på <http://www.anamcara.no/veimerkene.html>. Besøkt 29. august 2011.

skaperkraft og kreativitet. Klostrene i Irland ble ofte plassert på avsidesliggende steder med et værhardt klima, barsk natur og hav rett utenfor veggene. De høye keltiske steinkorsene ble sannsynligvis satt opp på steder der en holdt gudstjenester, noe som tyder på at friluftsgudstjenester var vanlig. De keltiske kristne oppsøkte altså naturen både for kontemplasjon og gudstjeneste, og bønner og tekster i keltisk tradisjon har som regel bilder og motiver fra naturen helt sentralt.⁶²

Selv om de lå øde til var klostrene steder for kunnskap og læring. De var en av samfunnets grunnleggende institusjoner, og påvirket mennesker rundt med sin kontemplative spiritualitet. Bønner og melodier fra klostrene ble med ut i menneskers hverdag og var med i arbeid og strev. Keltiske tekster omhandler også ofte det hverdagslige og nære, om at Gud er tilstede i hverdagslige hendelser og gjøremål. De hadde en sterk opplevelse av Guds nærvær gjennom alle hverdagens gjøremål, det var ikke noen grense mellom religionsutøvelse og hverdagen.⁶³ Munkene hadde en enkel livsstil og asketiske idealer inspirert av urkirken og ørkenfedrene var vesentlig. Det hadde ikke noe med kroppsfiendtlighet å gjøre, men var måter å øve seg til å hengi seg til noe som var viktigere enn det man ga avkall på. Pilegrimsreiser var en av måtene dette gav seg utslag i. Båtreiser uten årer hadde tidligere vært avstraffelsesmetoder men de keltiske munkene gav disse reisene ny mening som botsreiser eller pilegrimsreiser. Kelterne hadde ord på seg for å være reisende folk, og vandringsmotivet ble viktig i den kristne spiritualiteten.⁶⁴ Gjennom reisene kom naturlig nok misjonsaspektet inn, kelterne har drevet misjonsvirksomhet og etablert klostre flere steder i Europa.

Det sterke fokuset på Gud som skaper fører også til et positivt menneskesyn i keltisk spiritualitet. Oppmerksomheten rettes ikke først og fremst mot synd og ondskap men mot de muligheter som ligger i at vi er skapt i Guds bilde. Med det følger en glede og takknemlighet til Gud for skaperverket og andre mennesker. Et positivt kvinnesyn førte også til at det ikke var uvanlig at kvinner var ledere i klostre eller ble sett opp til som åndelige ledere i den keltiske kirken.

Anam cara eller sjelevenn var et førkristent konsept som ble videreutviklet da kelterne ble kristne. Det var gjerne bare konger som hadde en anam cara før det ble gitt kristent innhold, men nå ble denne ordningen for alle som ville, så det ble vanlig å ha en sjelevenn

⁶² Olsen, *Ilden fra vest*, 78.

⁶³ Olsen, *Ilden fra vest*, 121.

⁶⁴ Olsen, *Ilden fra vest*, 169.

eller åndelig veileder.⁶⁵ En anam cara var en som var lærer, følgesvenn og åndelig veileder. Det var en man kunne dele sine innerste hemmeligheter med. Dette vennskapet skapte tilhørighet og sterke bånd. Det var ikke bare åndelige ledere som ble gitt rollen som anam cara, også lekfolk kunne være det. For kelterne var ikke sjelen bundet av tid og sted, så dette sjelevennskapet var evig og førte til en mystisk kontakt mellom to personers sjeler.⁶⁶ Jesus var den som personifiserte anam cara-idealet, og hans forhold til Johannes blir et bilde på ekte vennskap.⁶⁷

Noe av sjelevenn-tanken i keltisk spiritualitet ble senere i kirkehistorien institusjonalisert i form av skriftemål til en ordinert prest, en praksis som i den lutherske kirke nærmest har forsvunnet helt. Men sjelesorg og åndelig veiledning i den lutherske kirken har også beholdt røttene til medvandrer-motivet som vi finner i Anam Cara, uten at den lutherske kirken helt har unngått profesjonalisering av dette.⁶⁸

2.3.3. Aktualitet

Mange nordmenn møter keltisk spiritualitet hvert år gjennom reiser til Lindisfarne eller Iona. De to øyene er blitt populære reisemål for kristne som kanskje allerede har oppdaget den keltiske spiritualiteten gjennom bønner eller sanger i Norge. Det norske Anam Cara-fellesskapet er et av mange som bringer den keltiske tradisjonen til Norge, og flere og flere lar seg inspirere av vandringsmotivet og veiledningstradisjonen til kelterne. Disse tradisjonene, kombinert med en særegen spiritualitet som trekker fram Guds skapelse som avgjørende og et positivt menneskesyn, kan være indikasjoner på hvorfor dette har vakt fornyet interesse i dagens vestlige verden.

2.3.4. Oppsummering

Anam Cara er et økumenisk fellesskap som utforsker den keltiske kristne spiritualiteten og utruker mennesker til trosliv og tjeneste. De ti «veimerkene» fungerer som holdepunkter på livsvandringen, og vandringsmetaforen er sentral for deres spiritualitet. Den keltiske

⁶⁵ Olsen, *Ilden fra vest*, 49.

⁶⁶ O'Donohue, John. *Anam Cara: Spiritual Wisdom from the Celtic World*. (Lonon: Bentham Books, 1997), 33-35.

⁶⁷ Berentsen, Tom Martin. «Mystery and history», 14. Tilgjengelig på <http://www.keltiskfromhet.no/ressurser/2006/KeltiskIgnatianskFromhet.pdf>. Besøkt 30. august 2011.

Tom Martin Berentsen var norske Anam Caras grunnlegger og leder fram til 2010.

⁶⁸ Rollen som veileder og sjelesørger er fortsatt i Den Norske Kirke sterkt knyttet til rollen en har som ansatt i kirken. Det vanligste er at veiledning utføres av prester, diakoner eller kateketer som har dette som en del av sin arbeidsbeskrivelse.

tradisjonens klosterliv og natursyn preger Anam Caras trosliv og gudsbilde. Det førkristne sjelevenn-konseptet er videreført som en veiledningstradisjon og brukt som grunnlag for medvandrerens forhold til hverandre. Keltisk trosliv blir aktualisert i Norge gjennom særegne bønner, sanger og liturgier, gjennom pilegrimsreiser til England og Irland og gjennom fellesskap som Anam Cara.

2.4. KORT OPPSUMMERING AV HOVEDTREKK VED DE TRE BEVEGELSENE

Nå når jeg i første omgang har presentert bevegelsene er det noen trekk ved dem som trer tydelig fram. I tillegg til det jeg har nevnt i innledningen, om praksisorientert spiritualitet og søken etter helhetlig tro, er det også andre ting de har felles.

De er økumeniske bevegelser som ønsker å bygge fellesskap, der de sammen søker Gud på tvers av kirkesamfunn. De bruker eldre tradisjoner som kilder, og søker praktiske grep og metoder til å leve som kristne i vår kultur. De henter inspirasjon fra monastiske fellesskap, noe som innebærer å søke et strukturert bønneliv og enklere livsførsel. «Veimerker» og «veivisere» er eksempler på disiplinerende verktøy som hjelper de som er aktive i bevegelsene til å skape struktur i troslivet.

I kapittel 5 vil jeg komme tilbake til noen av disse trekkene, og vise at de også kan finnes igjen i tidlig kristent trosliv. Nå vil jeg først presentere den bredere kulturelle konteksten Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara hører til i.

3. PRESENTASJON AV HOVEDTENDENSER I DAGENS POSTMODERNE SPIRITUALITET

3.1. POSTMODERNE SPIRITUALITET

Den forandringen av det religiøse landskapet vi har sett de siste tiårene har blitt dokumentert av mange forskjellige studier. Utviklingen preges av stor variasjon, men noen fellestrekk kan vi finne igjen på tvers av impulsene som har fått prege spiritualiteten i Norge og Europa. Her vil jeg se på noen av disse viktige trendene i postmoderne spiritualitet, og jeg vil starte med fokus på det jeg tidligere har kalt den allmenne og den religiøse spiritualiteten (1.1.3.2).

3.1.1. Den allmenne spiritualiteten og «refortrylling» av kulturen

Den allmenne spiritualiteten forstått som det noen vil kalle gudløs spiritualitet er et nivå som har vokst fram i skjæringspunktet mellom alternativ religiøsitet og det at selvhjelpsbøker og veiledning har blitt populære innslag i kulturen. Vi kan se en tendens til at deler av den alternative bevegelsens idéer har fått bredere gjennomslag blant mennesker som ikke tidligere definerte seg som spesielt åndelige eller religiøse, og som fortsatt ikke tolker disse ideene inn i en religiøs ramme. Framveksten av alternative medisinske teknikker som akupunktur og healing av forskjellige slag, og øvelser som yoga og tai chi peker på at åndelighet er blitt løsrevet fra en religiøs ramme. Tendensen til at åndelige forestillinger og idéer har fått større innpass i media og i den ellers sekulære underholdningsindustrien kan sees på som det noen kaller en «refortrylling» av kulturen.⁶⁹ I det ligger en dreining som innebærer at sekulære moderne spiritualitetsuttrykk kan ha mer å si på livssynsmarkedet, og at religiøs tro ikke lenger har monopol på spiritualitet.⁷⁰ Skillet går ikke lenger mellom religion og ateistisk materialisme, det har utviklet seg en type spiritualitet som ligger i skjæringspunktet mellom disse.

⁶⁹ Aadnanes, *Gud for kvarmann...*, 30.

⁷⁰ Lynn Schofield Clark skriver om spiritualitet løsrevet fra religion i media. Clark, Lynn S. «Religion twice removed: Exploring the role of media in religious understandings among «secular» young people» i *Everyday religion*. Ammerman, Nancy T. (Red.). (New York: Oxford university press, 2007).

3.1.2. Individualisering

I boken *the spiritual revolution* skiller Paul Heelas og Linda Woodhead mellom religion og spiritualitet.⁷¹ De definerer to kategorier, *life-as religion* og *subjective-life spirituality*. Vi står ovenfor et skifte, der mennesker går bort fra å definere seg i lys av en rolle og plass i samfunnet (far, sterk leder, plikttoppfyllende kone), til å definere seg utfra erfaringer som springer ut fra ens eget indre. *Life-as religion* definerer det som kalles «tradisjonell religion», der en tror på noe utenfor individet og der det å tilhøre en gruppe gir mening. En eller flere høyere autoriteter er med på å gi livet retning og tilfører det verdi når en selv utfører sine plikter eller oppgaver.⁷² *Subjective-life spirituality* er en kategori der individuell subjektivitet blir den viktigste kilde til mening og betydning. Den knyttes til erfaring, følelser og selvbevissthet. Her blir den viktigste dyden å lytte til sin egen indre stemme og bli sin egen autoritet. Da er det å sortere ut negative følelser og berike egne erfaringer noen av de virksomme midlene til å forbedre egen livskvalitet.⁷³ Kategorien *subjective-life spirituality* kan sammenlignes med den *allmenne spiritualiteten*,⁷⁴ der sentrum av livstolkningen kommer innenfra, fra «jeget» og ikke utenfra, fra Gud. Denne tendensen til å søke og finne mening individuelt finnes ikke bare på spiritualitetens område, men representerer et kulturskifte som vi kan se igjen i mange deler av samfunnet og i det postmoderne mennesket.⁷⁵

Individualiseringen henger også sammen med det som i vår tid har blitt et definerende trekk ved den vestlige kultur, nemlig trangen til å uttrykke seg og sine meninger og skape en identitet som er løsrevet fra andre mennesker. Ungdomskulturen, økt konsum og internett gir folk behov og mulighet til å definere seg i større grad gjennom det en mener og personlige eiendeler. Med det følger også en forventning om at en personlig skal gjøre seg opp en mening og at denne ikke er «autentisk» om den samsvarer med etablert religion eller ytre autoriteter.⁷⁶ Dette fører også til en oppfatning om at vi selv er ansvarlig for vår egen lykke og følelser, og bøker eller kurs med psykologiske tema er det blitt et stort marked for. Bøker om

⁷¹ Heelas, Paul og Woodhead, Linda. *The spiritual revolution : why religion is giving way to spirituality*. (Malden, Massachusetts: Blackwell Publishing, 2005), 5-6.

⁷² Heelas og Woodhead, *The spiritual revolution*, 2-4.

⁷³ Heelas og Woodhead, *The spiritual revolution*, 4.

⁷⁴ selv om Heelas og Woodhead definerer religion annerledes enn Harald Olsen definerer religiøsitet. Heelas og Woodhead vil helst unngå å blande religion og spiritualitet, så en kategori som *religiøs spiritualitet* vil for dem ikke gi mening. I denne sammenhengen velger jeg å fokusere på *subjective-life spiritualitet* fordi denne kategorien sier mye om kulturelle postmoderne endringer.

⁷⁵ Heelas og Woodhead, *The spiritual revolution*, 5.

⁷⁶ Taylor, Charles. *A secular age*. (Cambridge, Massachusetts: Belknap Press of Harvard University Press, 2007), 474-475.

kreativitet, vennskap, kjærlighet, forhold, selvfølelse, åndelig veiledning, økologi osv. inviterer til å kjenne etter i seg selv og bli sin egen veileder.⁷⁷ Mye positivt kommer ut av dette med tanke på selvbylde og identitet, men det spiller også en rolle i privatiseringen av spiritualiteten på bekostning av fellesskap og forpliktelse.

3.1.3. Mindre tro på etablert religion

En mer individualisert spiritualitet fører også til mindre oppslutning om den etablerte religionen. Fordi tendensen er at en fokuserer mer på praktisk trosliv og erfaring blir organisert religion og behovet for å systematisere troslæren nedvurdert. Spiritualitet er ikke lenger i så stor grad knyttet til en religiøs setting eller et religiøst miljø, man kan selv bestemme hvor og hvordan en vil leve sitt fromhetsliv uten å ha en sterk kirketilknytning eller annen religiøs tilhørighet. Mindre tillit til ytre autoriteter fører til at oppslutningen om tradisjonelt kirkelig arbeid og gudstjeneste også blir mindre. Denne tendensen kan vi også gjenkjenne i religionsvitenskapen. Tidligere var religiøse tekster en viktigere kilde, mens nå er religiøs erfaring viktigere. Studier retter seg mindre mot dogmer, trosbekjennelser og religiøse institusjoner, mer mot hva folk mener og tenker.⁷⁸

3.1.4. Blandingsspiritualitet

Økningen av tilbud og alternativer på livssynsmarkedet gir enkeltpersoner valgmuligheter og innspill som ikke har vært mulig tidligere. Folk tar individuelt ansvar for sin egen åndelige vekst og velger selv hvilke tilbud de trenger. Derfor er det ikke uvanlig at folk velger ut forskjellige elementer fra ulike fromhetstradisjoner uten at det blir sett på som problematisk. For elementene blir ikke sett på som oppskrifter eller svar men som teknikker eller veiledning som er fritt tilgjengelige for alles individuelle søken. De kan brukes som løsevegne hjelpemidler for å nå det som er ditt personlige mål. Nyere spiritualitet er derfor et bredt og uoversiktlig felt som hittil har vært preget av enkeltaktører som bygger på mange forskjellige fromhetstradisjoner og kulturimpulser. Læremessig konsistens og en helhetlig lære om verden har ennå ikke vært en prioritert del av den holismen de nyåndelige miljøene søker, og det er få som gir uttrykk for at det finne noen helhetlig fortelling som kan være relevant for alle menneskers livstolkning.

⁷⁷ Lesniak, Valerie. «Contemporary Spirituality» i Sheldrake, Philip (red.): *The New SCM Dictionary of Christian Spirituality*. (London: SCM Press Ltd, 2005), 10.

⁷⁸ Ammerman, Nancy T. «Introduction: Observing religious modern lives» i *Everyday religion*. Ammerman, Nancy T. (Red.). (New York: Oxford university press, 2007), 5.

3.1.5. Ønske om helbredelse og å unngå lidelse

Ønsket om helhet viser seg desto tydeligere på et annet område. Interessen for helbredelse og kroppslig så vel som åndelig balanse eller helhet fører til mange nye behandlingsformer. Mange har mistet tillit til at den etablerte legevitenskapen er den mest effektive veien til symptomfrihet. Tanken om at alt henger sammen, at kroppen og psyken har en direkte innvirkning på hverandre, gjør at fysioterapi blandes med psykologi eller sosialvitenskap for å oppnå ønsket effekt, og det er masse utprøving på området. Sykdom, lidelse og stress kan fort bli tegn på at en er på gal vei i sin åndelige søken når det kombineres med en tro på individets mulighet til å styre sin åndelige utvikling og at man selv er ansvarlig for denne. Åndelige øvelser direkte relatert til umiddelbare resultater risikerer å bli noe en prøver ut for så å forkaste det ganske kjapt.⁷⁹ Dermed gjøres dette til et bruk og kast-marked som påvirker hele spiritualitetsfeltet.

3.1.6. Praksis

Åndelige øvelser og ritualer spiller en stor rolle i den nye postmoderne spiritualiteten. Fordi dette er et felt som har vokst opp fra folks liv og praksis er dagens spiritualitet mer preget av handling og læring gjennom utprøving enn av regler og teori.

Den norske Kirke har i stor grad beholdt sin posisjon i befolkningen som tradisjonsbærer, derfor kommer mange til kirken for ritualer og ved store markeringer. Så selv om de færreste medlemmer deltar ved gudstjenesten i den lokale menigheten vil mange fortsatt komme til kirken og ønske religiøse ritualer ved noen anledninger.⁸⁰ I tråd med tendensen til blandingsspiritualitet er det naturlig å delta i religiøse ritualer men det å tillegge dem mening eller tømme dem for mening er et individuelt valg som man står fritt til selv å ta. Ritualer i seg selv er altså ikke bindende og definerende for tilhørigheten din, det er hvilken mening du gir det i ditt liv og om det hjelper deg som betyr noe.

⁷⁹ Lesniak, «Contemporary Spirituality», 12.

⁸⁰ Engedal, «Searching for Spiritual Roots...», 54.

3.2. PÅVIRKNING FRA DE NYE TENDENSENE KAN SEES IGJEN I KIRKEN

Når jeg nå vil nevne noen trekk ved den kristne spiritualiteten tar jeg utgangspunkt i et indrekirkelig perspektiv. Tendenser fra den ikke-kristne spiritualiteten ser ut til å påvirke også den kristne spiritualiteten i en kirkelig ramme.

3.2.1. Økumenikk og samarbeid

Kirken i Norge har lenge hatt organisasjoner som definerer seg i utkanten men som likevel har en sterk tilknytning. Misjonsorganisasjoner og bedehus har hatt en sterk tilhørighet til den lutherske læren i Den norske Kirke og kristne har mange steder engasjert seg i den lokale menigheten og organisasjonen. Dette har skapt en konfesjonell tilhørighet som i den senere tid har blitt utfordret. En søken etter felles grunnlag for den kristne læren har ført til mye mer økumenisk dialog og samarbeid mellom kirker.⁸¹ Det er blitt mer åpenhet for å lære av hverandre og på alle nivåer i kirken kan vi se en større åpenhet for ikke-lutherske elementer og en stor utvikling siden Retreatbevegelsen begynte med dette for rundt 50 år siden (2.2.1). Konfesjonalitet har ikke lenger så stor betydning for kristne i dag, og blant unge er det ikke nødvendigvis det avgjørende i valget av kirkelig tilhørighet. Følelser og erfaring spiller en større rolle enn læremessig tilhørighet. En negativ side ved dette er at det kan føre til overfladiskhet og stor utskifting i menighetene ettersom det læremessige grunnlaget for fellesskapet ikke blir tillagt samme vekt.

3.2.2. Mindre tilhørighet

Utpøving og eksperimentering er et trekk ved postmoderne spiritualitet som skaper utfordringer for den kristne kirken. Den rastløse søken etter umiddelbar tilfredsstillelse gjør at mange ikke har tålmodighet til å binde seg til et fellesskap, og langt mindre bruke tid til å bygge opp dette. Dermed blir en stor del av medlemsmassen enkeltpersoner som bare er innom og på vei videre, og fellesskapsdimensjonen ved den kristne tro lider under dette. Som nevnt tidligere (3.1.6) kommer mange innom kirken ved spesielle anledninger, gjerne med hele sin familie, men de er sjelden der for å binde seg til et allerede eksisterende fellesskap. En av kirkens utfordringer ligger i å skape trygge og varige fellesskap i en kultur der veldig

⁸¹ Engedal, «Searching for Spiritual Roots..», 55.

mange er ensomme fordi de ikke er komfortable i sosiale sammenhenger eller har svekket evne til å binde seg til et miljø over tid.

I et samfunn preget av allmenn spiritualitet kan en folkekirke fungere samlende, men kun i den grad den er spiselig for politikere og ikke-religiøse.⁸² Denne kirken vil måtte tilpasse seg mange av de normer som preger den postmoderne spiritualiteten. Det motkulturelle og utfordrende ved kirkens tro vil måtte tones ned om kirken skal beholde sin posisjon som samlende i det allmenn-spirituelle samfunnet.

3.3. OPPSUMMERING

Postmoderne spiritualitet preges av at åndelighet blir løsrevet fra en religiøs ramme. Individualisering og et ønske om å «bli sin egen autoritet» fører til en privatisering av tro og nedbygging av fellesskap. Vi har sett at det har gitt utslag i mindre oppslutning og tillit til etablert religiøsitet, men en økning i blandingsspiritualitet og egenkomponert tro. Interesse for alternativ medisin selvhjelpskurs og -øvelser fører til et stort marked for utprøving av nye metoder og medisiner. Fokuset er på «hva som virker», altså en praksisorientert utprøving som ikke nødvendigvis bygger på modernismens teoretiske oppdagelser.

Den norske kirke har i stor grad beholdt sin rolle som tradisjonsbærer, men opplever generelt manglende oppslutning og tilhørighet. Tilhørigheten til en konfesjon er heller ikke lenger et primært fokus blant kristne, noe som åpner opp for økumenisk samarbeid og at folk i større grad enn tidligere vandrer mellom ulike kirkesamfunn.

Nå vil jeg forlate dette temaet, men komme tilbake til fellestrekk mellom de tre bevegelsene og postmoderne spiritualitet og kultur i kapittel 5.

⁸² Mortensen, Viggo. «Det moderne Areopagos. Henimot et multidimensjonalt missionsbegrep», i *Misjon og kultur: Festskrift til Jan-Martin Berentsen*. Strandenæs, Thor (Red.). (Stavanger: Misjonshøgskolens forlag, 2006), 66-67.

4.

GJENNOMGANG AV FELLES TENDENSER

Etter å ha presentert bevegelsene og skissert konteksten de står i er det på tide å se på konkrete temaer som er sentrale når man skal undersøke hvilken type spiritualitet bevegelsene representerer.

Til tross for forskjeller mellom Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara vil jeg her se mest på fellestrekk. Samtidig som jeg vil bruke eksempler fra hver av bevegelsene er målet å få fram et bilde av en type spiritualitet som kan gi innspill til det å være kristen i vår kultur. De fem temaene jeg har valgt kan man også bruke til å undersøke andre kristne eller religiøse bevegelser; de sier noe om kjernen i troslivet og trospraksisen.

4.1. FORHOLDET MELLOM YTRE AUTORITET OG PERSONLIG AUTONOMI

Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara preges alle av at de er blitt til som alternativ eller supplement til noe annet. Det holistiske spiritualitetsbegrepet innebærer jo også en form for kritikk av oppsplitting og dualisme som preger vårt samfunn (1.1.3.1). Retreatbevegelsen ble til i en tid der kirkelivet i Norge var preget av sterk konfesjonell bevissthet, og deres økumeniske tilnærming ble sett på som et opprør og en protest (2.2.1). Korsvei vokste ut av et miljø med stor sosial bevissthet i forlengelsen av Jesusvekkelsen (2.1.1), og Anam Cara ble også startet som en fornyelsesbevegelse som søkte å finne andre kilder til kristent trosliv (2.3.1). De har funnet seg en plass litt på siden av de etablerte kirkene, men ønsker å være supplement og inspirasjonskilder til det etablerte kirkeliv. Noen vil kanskje kalle dem utbrytere, men selv vil de ikke definere seg i opposisjon til andre kristne. Det er felles søken etter dypere relasjon med Gud som driver dem, og denne har de felles med alle kristne spiritualitetstradisjoner og kirker. Når vi ser at de ikke vil definere seg som kirkesamfunn eller knytte seg til ett, kan det sees på som en motstand mot ytre kirkelig autoritet. Men dette er bare en liten del av bildet. Hvordan kommer denne kristne spiritualiteten til rette med forholdet mellom personlige erfaringer og Gud som autoritet i kristendommen? Og hvordan spiller forholdet mellom frihet og forpliktelse inn her?

4.1.1. Vekt på personlig erfaring

Søken etter personlig erfaring og holistisk spiritualitet er et tegn på at personlig autonomi blir vektlagt i disse bevegelsene, uten at denne nødvendigvis må forstås som enerådende. Personlig erfaring som kilde til Guds-kjennskap har vært et stort spørsmål gjennom kirkens historie. Men i søken etter en autentisk spiritualitet i dag kommer en ikke utenom erfaring som en viktig komponent. For at en tro skal være autentisk og ekte må den ha en tilknytning til levd liv. Det er denne inngangsporten til et kristent trosliv som til tider har vært neglisjert og som har skapt behov for nye spiritualitetsuttrykk. Dogmer og trosbekjennelser har ofte blitt betonet på en måte som ikke gav rom for personlig erfaring og utforskning. Ord og definisjoner har blitt erstatning for erfaring og et møte med Gud. Peter Halldorf sier at dette er «den moderne teologiens store svakhet: man snakker om «Gud», «tro», «kjærlighet» og tror man vet hva man snakker om. Men så lenge ordene ikke refererer til virkeligheten tjener de løgnene mer enn sannheten, ettersom ingen kan bli frelst av en tenkt Gud».⁸³ «Virkeligheten» representerer her noe en bare kan bli kjent med ved å involvere seg med hele livet, og lar seg ikke definere med ord. Teologiens eller vitenskapens autoritet er nå ikke selvfølgelig og en ser at troen krever personlig engasjement og personlige erfaringer for å utvikle seg. En slik skepsis til autoriteter kan føre til en fullstendig personlig autonomi der sannhet er noe som er individuelt og som det blir hver og en sin oppgave å finne fram til. Dette preger den allmenne eller gudløse spiritualiteten i vår postmoderne kultur. Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara passer ikke helt inn i en slik beskrivelse, noe jeg kommer tilbake til, men bevegelsene har flere trekk der menneskers individualitet og personlige valg kommer tydelig fram, og der personlig erfaring utgjør en grunnleggende del av livssynet.

På et kritisk punkt i vandringen spør Jesus: ”Hvem sier dere at Menneskesønnen er?” Han ber ikke om flinke svar. Han ber oss sette ord på hvem han er – for oss.⁸⁴

Dette sitatet fra Korsveis veiviserbok peker på verdien av den personlige erfaringen. Jesus spør ikke om vi har lært oss fadervår eller trosbekjennelsen, eller om vi har lest i bibelen i det siste. Han søker en relasjon og spør om vår individuelle mening. Målet med å innlemme erfaringene i troen er altså å pleie en relasjon. Det er en personlig relasjon som ikke er presset på en men som er preget av frivillighet og eget valg. Denne gode relasjonen krever at vi går

⁸³ Halldorf, Peter. «Ånd og bokstav» i *Gudsrikets gåte: stemmer fra korsveibevegelsen*. (Oslo: Stiftelsen Korsvei, 2005), 52.

⁸⁴ Bjelland et al, *En vandring med Korsveis fire veivisere*, «Første veiviser».

inn i den som individer med hele vårt liv, uten å utelukkende bruke ferdigformulerte svar og nedarvet kunnskap, men ved å ta med vår personlighet og identitet i møte med blant annet tekster og tradisjoner.

Jesusmeditasjonens første del, «se», dreier det seg om innlevelse i bibeltekster. Ved å ta i bruk kreativitet og innlevelse kan en leve seg inn i hendelser som skildres. Denne øvelsen tar i bruk flere sanser enn ved å bare lese teksten, og erfaringer som gjøres i Jesusmeditasjon kan forme vår tro og vår opplevelse av Jesus. Sansene skal aktiveres og følelsene blir viktigere hjelpemidler enn fornuften og tanken; det å få et inntrykk av Jesus er det primære.⁸⁵ Dermed formes vårt forhold til Jesus mye av erfaringer og opplevelser som er individuelle og personlige. De kan ikke overføres til andre og blir en del av vår personlige identitet. Denne samme vekten på erfaring finner vi i mye av den keltiske tradisjonens oppmerksomhet til naturen. Naturen skjønnhet blir et uttrykk for Guds godhet og nærvær, den blir kilde til erfaringer og inntrykk av Gud.⁸⁶ St. Columbanus, en keltisk helgen som levde på slutten av 500-tallet, skrev, at «hvis du ønsker å kjenne Skaperen, må du skjønn deg på det skapte».⁸⁷ Erfaring gjennom naturen er altså en kilde til å bli kjent med Gud.

4.1.2. Ytre autoritet

Men personlig erfaring er ikke det samme som at en på individuelt grunnlag utformer leveregler og tar valg kun basert på ens egen indre stemme, noe som uttrykket «personlig autonomi» ofte dreier seg om. For selv om erfaringer former våre holdninger og handlinger, er det ikke dermed sagt at vår indre autoritet er den eneste for oss. Et grunnleggende felles-trekk ved de tre bevegelsene jeg undersøker er nettopp det motsatte, de finner sin primære kilde i en ytre autoritet. Gud er en ytre autoritet fordi han er annerledes enn det skapte og var til før det skapte. Midtpunktet for troen ligger ikke i oss selv men i Gud som også er utenfor det skapte. Derfor skiller kristen spiritualitet seg skarpt fra en allmenn spiritualitet som har menneskenes indre som fokus og kjernen i sin søken. Dypt forankret i et kristent verdensbilde er det et viktig poeng at det finnes en ytre virkelighet, det er ikke sånn at virkeligheten skapes i vårt indre og er forskjellig fra person til person. Derfor er denne ytre autoriteten tilstede i alt kristent trosliv. Men den uttrykkes litt ulikt i forskjellige tradisjoner.

⁸⁵ Løvås, Edin. «Minutter med Jesus: Enkel meditasjon til hverdagsbruk» i *I stillhet og tillit. Ressursbok fra retreatbevegelsen*. Grønvik, Knut (Red.) (Oslo: Verbum, 2005), 49-50.

⁸⁶ Olsen, *Ilden fra vest*, 77.

⁸⁷ Simpson, *Keltiske veimerker*, 95.

Edin Løvås forteller om hvordan disiplene møtte Jesus på stranden ved Genesaretsjøen. Jesus viser en annen autoritet enn disiplene er vant til å møte. Han sier «følg meg», ikke som et påbud eller utrop, men som en lavmælt invitasjon. Relasjonen Jesus og disiplene startet denne dagen utviklet seg til å bli et vennskap. Og litt etter litt ble disiplene mer lik Jesus.⁸⁸ Denne måten å møte Jesus på gir ikke assosiasjoner til underkastelse eller underdanighet på noen måte. Disiplene var slik det her blir fremstilt fascinert av Jesus og fulgte ham fordi det var noe spesielt ved ham. Ettersom de ble kjent med ham forstod de at han var fullt og helt Gud. De hadde først blitt kjent med mennesket Jesus, og hans Guddommelighet fikk de altså mer forståelse av litt senere. Det er et annet bilde av Guds autoritet vi kan skimte i Anam Caras tre prinsipper; enkelhet, renhet og lydighet. Særlig begrepet lydighet vekker andre assosiasjoner enn vennskap og et likeverdig forhold. Men når man velger å være med som «vandrer» i Anam Cara er lydighet til Guds ledelse en sentral dyd. Vi kan se at forholdet til Gud som autoritet spenner vidt innenfor de tre bevegelsene, og også innen hver enkelt, fra Jesus som venn og støttespiller til Skaperen som opphøyd autoritet. Denne bredden finner vi også igjen i bibelens gudsbilder og bredden er en naturlig del av en helhetlig spiritualitet. Nettopp fordi Gud er over alt kan han være alt for alle.

I den monastiske tradisjonen finner vi mange eksempler på at lydighet til Gud har en sentral plass. Klosterreglene skulle være til hjelp for munkene og nonnene, de skulle virke disiplinerende og øve dem i etterfølgelse. Lydigheten har til tider vært knyttet også til klosteret og abbeden, men har sin bakgrunn i lydighet til Gud og hjelp til det kristne livet. Retreatbevegelsen, Anam Cara og Korsvei har tatt opp igjen flere elementer ved denne monastiske tradisjonen. Anam Caras veimerker kan sees på denne bakgrunnen, de fungerer som moderne klosterregler som hjelper kristne til å lytte og finne ut hva som er Guds vilje. Regler og rammer gir også mennesker trygghet og mulighet til hvile fordi man slipper å jobbe med å bli sin egen autoritet.

Korsveis veivisere er også på samme måten til hjelp når de peker på en retning kristne disipler skal bevege seg i. Disse er helt bevisst formulert på en annen måte enn klosterreglene, ikke som regler men som en slags utfordringer eller veiskilt til bruk under livsvandringen. Dermed kan man si at Korsvei har erstattet klosterreglenes målbare funksjon med en moderne versjon som er rundere i formen og mer tilpasset moderne menneskers motstand mot regler og

⁸⁸ Løvås, Edin. «Utgang: om disippelskap» i *I stillhet og tillit. Ressursbok fra retreatbevegelsen*. Grønvik, Knut (Red.) (Oslo: Verbum. 2005), 201-202.

ytre autoritet. Samtidig peker de på fire områder (søken etter Jesus, fellesskapsbygging, enkelt liv og rettferdighet) som de mener alle kristne bør rette sin oppmerksomhet mot, noe som gir dem en autoritativ funksjon. Det at Anam Caras veimerker er selvvalgte, at de kan tilpasses hver enkelt, og at Korsveis veivisere ikke er regler, skiller dem fra klosterreglens absolutte karakter. De gir altså helt klart uttrykk for Guds autoritet, men det er et større element av personlig valgfrihet og tilpasningsmulighet her enn i de klassiske klosterreglene.

Den kristne asketiske tradisjonen skinner gjennom i alle de tre bevegelsene, en enkel livsstil er for eksempel en viktig verdi hos alle. Askese kommer av ordet øvelse på gresk og nettopp åndelige øvelser har blitt viktig for disippelspiritualiteten disse er representanter for. En øver seg i å leve som kristen, nær til Gud og det nye livet. Jesusmeditasjon nevnte jeg som eksempel på at den personlige erfaringen blir vektlagt, men slike øvelser er samtidig en måte å nærme seg Gud på. En øver seg i stillhet og lydhørhet for å kunne lytte til Guds stemme og finne ut hva som er hans planer og ønsker med oss. Derfor er øvelsene en vei til å kunne være lydige mot Gud, og en mulighet til å slippe ham til som en autoritet i livet.

Bønn kan på samme måte i seg selv sees på som en invitasjon til Gud og et uttrykk for tillit til hans autoritet. Bønn i kristen tradisjon kan ha forskjellige uttrykk, i denne sammenhengen er en kontemplativ form for bønn den mest nærliggende. Denne gir stort rom for stillhet og ettertanke, og en lyttende holdning der vi i tillit åpner for samtale.

Samtidig som vi lytter til Guds autoritet som en ytre autoritet, er bønn og åndelige øvelser med på å invitere Gud inn i våre liv. Vi inviterer ham inn i vår bevissthet og gjør hans autoritet til vår egen. Vi kan si at målet er at han etterhvert skal bli en indre autoritet. Derfor kan skillet mellom en ytre autoritet og personlig autonomi i kristen spiritualitet være vanskelig å definere helt konkret. Det blir ikke en sterk motsetning mellom erfaringer og åpenbaring, den kristne spiritualiteten søker å forene disse ved at Gud inviteres til å bli vår indre autoritet.

4.1.3. Forholdet mellom frihet og forpliktelse.

Målet for en kristen spiritualitet er altså ikke som i en gudløs spiritualitet å løsrive seg fra ytre autoritet. Frihet blir i dagens samfunn misforstått fordi det blir satt likhetstegn mellom fravær av forpliktelse og frihet. Noen søker å unngå bindinger og forpliktelser, noe som går ut over relasjoner til Gud og andre mennesker. Om en mener at sannheten finnes i en selv og forpliktelser og ytre autoritet ødelegger for ens egen evne til å oppdage denne, har en et helt

annet utgangspunkt enn kristnes forståelse av sannhet, frihet og forpliktelse. For kristne er frihet ikke fravær av relasjon eller forpliktelser. Fordi Gud er en relasjonell Gud som gjennom inkarnasjonen har forent oss med seg, er gode relasjoner en frukt av det nye livet med Gud. Og gode relasjoner kommer ikke uten forpliktelser. Ingen kan ha trygge og stabile nære relasjoner med andre uten selv å forplikte seg til den andre. Sånn er det også med relasjoner til Gud. Det er dermed ikke sagt at den kristne spiritualiteten utelukker frihet og bare dreier seg om slitsomme forpliktelser. Derimot ligger friheten i erkjennelsen av at vår identitet finner sin oppfyllelse i Gud. Det er han som har skapt oss og vi er skapt til relasjon med ham. Derfor er mennesket aldri så fritt som når det følger Jesus.⁸⁹

Forholdet mellom frihet og forpliktelse er altså ikke et motsetningsforhold i kristen tro, og forholdet mellom ytre autoritet og personlig autonomi må sees i lys av dette. For hvis Gud har skapt deg til relasjon med ham og til lydighet for hans vilje truer ikke hans autoritet din vekst eller frihet. Omvendelsen mot Gud er da et skritt nærmere vår egen gudgitte identitet og nærmere målet for vårt liv.

Ray Simpson sier at «kristen bønn har til hensikt å sette mennesker fri fra alt som hindrer dem i å være sitt sanne jeg».⁹⁰ Det innebærer på den annen side at det er en kristens oppgave også å kjempe mot alt som hindrer folk fra å oppleve en god relasjon til Gud. Det kan også være ytre autoritet i form av samfunnsstrukturer eller kulturelle trekk som kommer i veien for vår relasjon til Gud. Korsvei, Anam Cara og Retreatbevegelsen har, som jeg nevnte innledningsvis i kapitlet, trekk som gjør dem til protestbevegelser mot kontrollerende samfunnsmessige impulser og trender, men som søker å underordne seg en annerledes autoritet gjennom relasjon til Jesus Kristus. Det er ikke ønsket om å fjerne seg fra samfunnet eller kulturen som driver bevegelsene, men heller ønsket om å gjenopprette en autentisk identitet gjennom fellesskap med ham som er Skaperen.

⁸⁹ Engedal, «Searching for Spiritual Roots..», 63.

⁹⁰ Simpson, *Keltiske veimerker*, 129.

4.2. FORHOLDET TIL INKARNASJONEN OG DET KROPPSLIGE

Neste tema dreier seg om hvordan bevegelsene bruker inkarnasjonen som sentral teologisk referanse. Jeg vil starte med å se på hvordan synet på denne i Korsvei, Anam Cara og Retreatbevegelsen fører til et bestemt syn på kroppen og materien.

4.2.1. Inkarnasjonen

En passasje av Johannes av Damaskus blir gjengitt i Korsveis bok, Gudsrikets gåte:

I tidligere tider kunne Gud, som er uten form eller kropp, aldri bli avbildet. Men nå, da Gud kan sees i kroppen, i samtale med mennesker, lager jeg et avbilde av den Gud jeg kan se. Jeg tilber ikke materien. Jeg tilber skaperen av materien, som ble materie for min skyld, som var villig til å ta bolig i materien, som, gjennom materien, gjorde min frelse mulig.⁹¹

Dette utsagnet fanger flere sider ved inkarnasjonen som de tre bevegelsene legger vekt på. Skaperen av materien ble selv materie for vår skyld. Gud har altså kommet ned til oss og lever iblant oss. Han har ikke forlatt sitt skaperverk, men har heller knyttet seg nærmere til det. Alle tre bevegelsene har tydelig en bevissthet om at Gud er her i verden, tilstede i våre liv og i vår virkelighet.

Inkarnasjonen er, i følge kristen lære, på en måte en forlengelse av skapelsen, i det at Gud i Jesus minner oss om det samme han gjorde da han skapte; han sier at det skapte er godt (Gen. 1,31) og at han har makt til å bryte inn i verden (Joh. 1,14). Gjennom inkarnasjonen viser Gud, som han gjorde ved skapelsen, at materien er skapt godt og kan brukes til det gode. Fordi det ikke er noen verdimotsetning mellom det materielle og det åndelige, begge er skapt godt, har vi mulighet til å bruke begge til det gode. Det får konsekvenser for synet på kroppen i kristendommen. Det blir umulig å se på kroppen på en gnostisk eller dualistisk måte. Kroppen er skapt godt og bærer i seg en mulighet til det gode.

4.2.2. Kroppen og bønn

Retreatbevegelsen har hele tiden hatt en sterk bevissthet rundt det kroppslige. Forberedelser til bønner og meditasjonen innebærer å legge fra seg impulser og inntrykk som forstyrrer konsentrasjonen og tilstedeværelsen. Men istedenfor å prøve å unngå impulser fra kroppen og avvise dem som forstyrrende, handler det om å kjenne etter og jobbe med kroppen. Øvelser

⁹¹ John of Damascus. «On The Holy Images 3», her fra Meyendorrf, John. «Christ as Savior in the East» i *Christian Spirituality. Origin to the twelfth century*. McGinn, Meyendorrf og Leclercq (Red.). (New York, 1986), 243.

Også gjengitt i Finnseth, Ellen Merete Wilkens. «Både - og: Tilbedelse og våkenhet» i *Gudsrikets gåte: stemmer fra korsveibevegelsen*. (Oslo: Stiftelsen Korsvei, 2005), 22.

for å bli stille tar i bruk hele kroppen.⁹² De er ikke asketiske øvelser for å nedvurdere eller pine kroppen, men øver opp kroppsbevissthet og tilstedeværelse i egen kropp. Kroppen brukes også aktivt i bønner, og bevisst bruk av pust, sittestilling og hendene skaper variasjoner og gir ro.⁹³

Det at kroppen brukes aktivt i bønn har lange tradisjoner og i flere andre religioner, for eksempel islam, er det en selvfølge at hele kroppen er med i bønner. Også i kristendommen har dette vært vanlig, men i vår tid og i den lutherske tradisjonen er det mindre oppmerksomhet rundt dette. Det å folde hender er vel det eneste tydelige tegnet på bønn de fleste norske lutheranere har tatt vare på, selv om det å løfte hendene i tilbedelse også brukes i noen sammenhenger, for eksempel i karismatiske miljøer som Oase. Bruk av kroppen i bønn har ofte vært sett på som noe som avleder oppmerksomheten og skaper uro. Det er ikke tvil om at kroppen og store bevegelser kan forstyrre i en bønnesituasjon, og ønsket om å ikke forstyrre andre er kanskje noe av bakgrunnen for at vi i en luthersk kontekst unngår annet enn små kroppslige uttrykk. Men vi risikerer at et stort mangfold av uttrykksformer går i glemmeboka og vi risikerer å glemme at vi skal ta med oss hele livet i bønn. Bruk av kroppen kan minne oss på at vi er hele mennesker som tar med oss hele vår tilværelse til Gud i bønn, ikke bare vårt intellekt eller vår tanke. Man kan også oppdage at en lærer lettere gjennom bruk av kroppen. «Alt dette er ditt, du har en Far i himmelen som vil deg vel og gir deg det gode av hele sitt hjerte.(..) med hendene kan du lære hjertet ditt å gripe det».⁹⁴

Pilegrimsmotivet og vandringsmetaforen vi finner i Anam Cara, Korsvei og Retreatbevegelsen binder også sammen bønn og kroppslig utfoldelse. Vandrings- og bevegelsen mot et mål gir fornyelse og tid til bønn og fordypelse. Vandrings- er ikke kun en transportetappe men minner om at også det ytre fysiske kan fornye bønner og gi inspirasjon til det åndelige.

4.2.3. Motkultur i det postmoderne

Det at et godt syn på kroppen er motkulturelt i forhold til dagens verden kan diskuteres, men jeg vil nevne noen argumenter for at dette er tilfelle. Den nåtidige kulturens kroppsfiksering har ført med seg et stort fokus på kroppen, så det er ikke oppmerksomhet om kroppen i seg

⁹² Eksempel: Tynnemark, Virve. «En enkel øvelse i å bli stille» i *I stillhet og tillit. Ressursbok fra retreatbevegelsen*. Grønvik, Knut (Red.) (Oslo, Verbum, 2005), 41.

⁹³ Grønvik (red), *I stillhet og tillit*, 43-46.

⁹⁴ Grønvik (red), *I stillhet og tillit*, 46.

selv som gjør at denne kristne spiritualiteten representerer en motkultur. Men kropps- fikseringen i dag retter seg i stor grad mot kroppens faktiske eller innbilte feil og mangler, i jaget mot en forbedret eller perfekt kropp. Så man tenderer til å se på kroppen som en hindring for vekst heller enn en ressurs vi har fått. Motepress og andre forventninger knyttet til utseende fører til nye lidelser, som spiseforstyrrelser og også overtreningstendenser. Det vitner om et syn på kroppen som har mer innslag av kroppsforakt enn av sunn bevissthet og takknemlighet. Økt press på at en skal prestere og yte maksimalt fører også til at mange slutter å lytte til kroppens signaler. Vi venner oss av med å legge inn hviledager og stopper kun når vi må. Det er gjerne når kroppen sier stopp. Da venter legebesøk og langvarige helbredelsesprosesser som ytterligere forsterker inntrykket av at noe er galt med kroppen. Vi kan finne igjen det samme i deler av den allmenne spiritualiteten som er spesielt opptatt med helbredelse og å unngå smerte. Når stress, sykdommer og smerter setter seg i kroppen blir den representant for det som er negativt og vanskelig. Tålmodighet og evnen til å lytte som særlig Retreatbevegelsen og Anam Cara fremhever, gjør underverker også for vårt forhold til vår egen kropp. Dette er også deler av alternativbevegelsen klar over, og i takt med at for eksempel yoga som metode for stressmestring er blitt populært, har det innvirkning på den allmenne spiritualiteten.

4.2.4. Andre materielle uttrykk i tilbedelsen

Spiritualiteten som Korsvei, Anam Cara og Retreatbevegelsen representerer har gjenoppdaget noe av kroppens og fysikkens betydning for vår tro og vår tillit til Gud. Bevegelser, stillhet og oppmerksomhet gir bønner flere dimensjoner enn om en bare skulle brukt ord. En sterk liturgisk bevissthet i alle bevegelsene har sammenheng med dette. At kroppen har en rolle i bønner gir liturgien ny oppmerksomhet og mening. Det blir på flere måter meningsfullt med ritualer og symboler når vi innser at også andre ting enn ordene har en rolle i vårt trosliv. Retreatbevegelsen begynte tidlig å interessere seg for å lage liturgier som kunne hjelpe dem å uttrykke seg slik de ville og som kunne gi dem en rytme i bønnelivet (2.2.2). I Anam Caras veimerke om livsrytme står det at «fellesskapet oppfordrer til en fornyelse av all slags bønn (Ef 6,18), og vi forsøker derfor stadig å oppdage nye måter å be på».⁹⁵ Denne utprøvingen av

⁹⁵ Anam Cara, «Veimerkene».

liturgier og bønneformer har også Korsvei tatt med seg, noe som gir seg utslag i en stor bredde og variasjon.⁹⁶

Johannes av Damaskus' passasje, gjengitt tidligere (4.2.1), handlet om avbildninger av Gud. Johannes hadde kommet fram til at på grunn av inkarnasjonen ble det mulig å gjengi avbilder av den Gud vi kan se. Og nettopp kunst, utsmykning og det visuelle har fått en plass i Korsvei, Anam Cara og Retreatbevegelsen. I tråd med at sansene tas i bruk i bønne brukes vakre bilder og utsmykning aktivt til å skape rom for bønn. Østlige ikoner er blitt en kilde til inspirasjon i Retreatbevegelsen, og keltiske kors og bilder kjennetegner den keltiske kristendommen. Og som Johannes av Damaskus (676-749) sa; man tilber ikke det materielle, men bruker visuelle inntrykk til å tilber skaperen av materien. Oldkirkens syvende økumeniske kirkemøte, i Nikea i år 787, støttet også opp om dette synet på ikoner. De kan settes fram og brukes i kirkene, «for æren som blir gitt bildet gis videre til det bildet representerer. Og den som ærer bildet, ærer den virkelighet det fremstiller».⁹⁷ Enkelhet preger allikevel utsmykningen og innredning av rom og kapell i Retreatbevegelsen.⁹⁸ Det legges vekt på at rommene som brukes på et retreatsted skal innby til bønn og stillhet i en fin ramme uten å være overdådig pyntet på noen måte. Det visuelle kan som andre inntrykk gi oss mulighet til å trenge dypere inn i inkarnasjonens mysterium, og gi oss inspirasjon til å se Jesus klarere.

4.2.5. Guds rike

Både skapelsen og inkarnasjonen gir det skapte en egen verdighet. At Gud så at alt han hadde skapt var «svært godt», ga det skapte Guds eget stempel (Gen. 1,31). Og mennesket som skapning ble skapt i Guds eget bilde (Gen 1,27). Inkarnasjonen bekrefter derfor skaperverkets godhet og verdi fra Guds hånd. Inkarnasjonens mysterium griper inn i et annet begrep, nemlig Guds rike eller himmelriket (Matt 4,17.23). Evangeliet er budskapet om Guds rike, et rike som er kommet til jorden gjennom Jesus og samtidig ikke fullt tilstede enda. Jesus forkynte budskapet om Guds rike og gav oss oppgaven med å fortsette å arbeide for at Guds rike skal vokse på jorden. Særlig Korsvei, som sier at de vil arbeide teologisk med å tolke den kristne troen inn i vår tid (2.1.3), framhever at budskapet Jesus kom med var om utbredelsen av Guds

⁹⁶ I Korsveis vedtekter står det at de skal: «Legge vekt på livsutfoldelse og ulike former i forkynnelsen, liturgisk liv, retreat og Kristus-meditasjon.»

⁹⁷ Percival, Henry R. (Red.). *The Seven ecumenical councils*. Bind nr 14 i serien: A Select library of Nicene and post-Nicene Fathers of the Christian Church [2nd series]. Philip Schaff og Henry Wace (Red.). (Grand Rapids, Michigan: Eerdmans, 1978), 550.

⁹⁸ Grønvik (Red.), *I stillhet og tillit*, 116, 137-138.

rike og at der ligger kjernen i vår kristne tro.⁹⁹ På samme måte som Gud en gang gjennom Jesus brøt inn i verden fortsetter han å gjøre det i dag. Guds rike er nær, forkynnte Jesus (Mark 1,14), og han ba hans etterfølgere gjøre det samme (Luk 10,9). Synet på Guds rike som allerede tilstede i verden oppfordrer kristne til å være en del av denne framveksten. Guds rikes frambrudd er en forlengelse av det som skjedde ved skapelsen og ved inkarnasjonen. Gud er fortsatt nær sitt skaperverk. Dette får flere konsekvenser, jeg vil peke på to som Korsvei, Anam Cara og Retreatbevegelsen holder fram; natur- og miljøengasjement, samt sosialt og politisk engasjement.

4.2.5.1. *Miljøengasjement*

Anam Cara har et eget veimerke som handler om omsorg for skaperverket, og de kaller skaperverket et sakrament som viser Guds storhet. Ray Simpson viser til opplysningstiden sammen med teknologien som grunnen til at mennesker har mistet evnen til å se at «evige realiteter gjenspeiler seg i det materielle».¹⁰⁰ Kamp for miljøet og naturen har de siste 35-50 årene blitt satt på dagsorden i store deler av kristenheten, men den keltiske kristendommen kan henvise til en lang tradisjon for omsorg og for nærhet til naturen. Verden ble sakramental idet Gud trådte inn i den, og skaperverket ble et redskap til nært fellesskap med treenigheten. Derfor forplikter de seg til å ta vare på naturen og jobbe mot alt som bryter den ned. En spiritualitet som har et helhetlig syn på troen og verden har et bedre utgangspunkt for å engasjere seg for omsorg for naturen. En slik spiritualitet vet at vi ikke kan ødelegge naturen uten at det går ut over menneskene, og at om menneskers indre liv blir forsømt går det ut over naturen på et tidspunkt.¹⁰¹

4.2.5.2. *Sosialt og politisk engasjement*

Jesu nedstigning til vår verden var også en nedstigning til oss mennesker.¹⁰² Hans omsorg for de svakeste i samfunnet viser en Gud som ikke er opphøyd over denne verdens lidelser, men som reiste ned til det laveste og svakeste (Fil 2,5ff; Kol 1,15-20). Kombinasjonen av åndelig vekst og sosialt og politisk engasjement har vært spesielt og omdiskutert i det kristne

⁹⁹ Tittelen på artikkelsamlingen som presenterer Korsveibevegelsen heter for eksempel «Gudsrikets gåte». Kapittelet av Jon Henrik Gulbrandsen («Evangeliet om Guds rike») og Per Arne Gjerdi (Erling Utne om «Det jordkjære håpet») vitner om Guds rike som et svært sentralt begrep.

¹⁰⁰ Simpson, *Keltiske veimerker.*, 111.

¹⁰¹ Monsus, Harry. «Shalom jord!» i *Gudsrikets gåte: stemmer fra korsveibevegelsen*. (Red: E.M. W Finnseth, K. Grønvik og I. Westly (Oslo: Stiftelsen Korsvei, 2005), 131.

¹⁰² Jf Nicaenum: «For oss mennesker og for vår frelses skyld steg han ned fra himmelen.»

landskapet. Noen menigheter eller kirkesamfunn peker på at det er åndelig vekst vi kristne skal konsentrere oss om. «Guds rike er ikke av denne verden, derfor trenger vi ikke engasjere oss i politikk. Det vi skal jobbe for er å spre Ordet til ufrelste». Andre er sosialt og politisk engasjerte, men befinner seg i utkanten i kristne sammenhenger fordi de kun benytter sekulære og politiske virkemidler i kampen. Dette skillet mellom verdslighet og åndelighet kan vi finne langt tilbake i tid, og kan sees på bakgrunn av gnostisismens skille mellom ånd og materie. Men også senere finner vi det igjen i Luthers skille mellom det åndelige og verdslige regimentet, og det er nok i Luthers fotspor at dette skillet har hatt størst betydning i Norge. Lutherdommens fokus på den enkeltes tro, og pietistisk inspirert fromhet, kan føre i en individualiserende retning. Den personlige troen som har vært holdt fram som idealet i Lutherdommen har ført til en nedvurdering av de kollektive samfunnsmessige problemene.

Sosial rettferdighet havnet i skyggen av rettferdighet tolket som en indre kvalitet i mennesket, og da gjerne frikoblet fra menneskers økonomiske og politiske liv.¹⁰³

En spiritualitet som søker å forene åndelig vekst og engasjement for verdens fattige og undertrykte gjør det fordi Jesus går foran som eksempel. Han forkynte et godt budskap for fattige og nåde fra Herren (Luk 4,18-19). Evangeliet er altså budskapet om Guds rike som bryter inn i denne verden og kirken er kallet til å være med på dette.¹⁰⁴ Korsvei mener derfor at kirken nødvendigvis må være politisk og ta stilling, på samme måte som Gud tar stilling for de fattige eller svakeste i samfunnet.

Inkarnasjonen kan si oss kristne noe om hvordan Gud ser på kropp og materie, og konsekvensene av dette blir for Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara et positivt skapelsesteologisk menneskesyn. Det blir også en gjenoppdagelse av det kroppslige og jordnære i bønner og i troslivet som kommer av at Gud ble materie for vår skyld. Inkarnasjonen og skapelsen blir sett på som manifesteringer av Guds forpliktelse til vår verden, og miljøengasjement og sosialt engasjement er naturlige uttrykk for at de vil gå i hans fotspor og fortsette å forkynne at Gud fornyer vår verden.

¹⁰³ Malm, Magnus. «Vår samvittighet roper» i *Gudsrikets gåte: stemmer fra korsveibevegelsen*. (Red: E.M. W Finnseth, K. Grønvik og I. Westly (Oslo: Stiftelsen Korsvei, 2005), 77-78.

¹⁰⁴ Gulbrandsen, «Evangeliet om Guds rike» i *Gudsrikets gåte*, 31-32.

4.3. KALT TIL FELLESSKAP ELLER TILBAKETREKNING?

Forholdet mellom fellesskap og tilbaketrekning er et viktig aspekt ved det kristne livet. Vi kan gjennom kirkens historie se forskjeller i hvordan man legger opp fellesskapet og prioriterer menighetsliv. Man kan vanskelig kalle seg menighet og kirke uten en viss form for fellesskap, og kirken har mange ganger blitt definert som fellesskapet av de troende.¹⁰⁵ Hva som ligger i dette fellesskapet er det derimot mange ulike meninger om, og disse får uttrykk i mange kirkesamfunn og forskjellige fellesskapsformer. En nytenkning rundt fellesskapsformer og organisering av disse har i det siste åpnet for å omdefinere hva det vil si å være kirke eller menighet. Denne nytenkningen er drevet fram blant annet av nye kommunikasjonsformer på internett eller via TV. Internett har etter årtusenskiftet blitt den primære kommunikasjonskanalen for mange menigheter og kirkesamfunn, og er viktig også for bevegelsene jeg undersøker. Internett har skapt nye former for fellesskap. Via for eksempel meldingsforum eller andre sosiale nettbaserte medier kan folk få tilhørighet til hverandre selv om de ikke samles fysisk. Dermed står vi overfor en ny forståelse av hva fellesskap innebærer for oppvoksende generasjoner.

I den andre enden av den historiske skalaen ligger den monastiske spiritualiteten som Korsvei, Anam Cara og Retreatbevegelsen trekker lærdom fra. Ørkenfedrenes tilbaketrekning fra samfunnet rundt står tilsynelatende i sterk kontrast til det moderne menneskets trang til å være «der det skjer». Nettopp i denne spenningen blir det ekstra interessant å se på Korsvei, Anam Cara og Retreatbevegelsen. Hvordan forholder disse bevegelsene seg til troens fellesskaps-aspekt?

Jeg finner det hensiktsmessig å starte med å skille mellom tre nivåer av fellesskap. Det øverste nivået er fellesskap mellom kristne på tvers av landegrenser og konfesjon. Tenkning rundt den verdensvide kirke og hvordan økumenikk skaper fellesskap hører hjemme på dette nivået.¹⁰⁶ Det neste dreier seg om mindre grupper. Ikke bare lokale menigheter men også fellesskap innenfor kirkesamfunn hører hjemme her. Det siste nivået handler om veiledning på enkeltmenneskers nivå. Når enkeltpersoner møtes skapes også fellesskap som har betydning for tros livet (Matt 18,20) og mange former for åndelig veiledning hører til på dette nivået.

¹⁰⁵ Jf Confessio Augustana artikkel 7.

¹⁰⁶ Jf Apostolicum og Nicaenum artikkel 3.

4.3.1. Fellesskapet av alle kristne

Som kristne er vi del av et fellesskap som ikke tar hensyn til menneskeskapte grenser og skillelinjer (Gal 3,28). Enheten mellom alle kristne begrunner økumenisk arbeid og skaper et utgangspunkt for forståelse mellom kristne over hele verden. Lausanne-bevegelsen har nettopp feiret at det har blitt drevet økumeniske samtaler i 100 år og den økumeniske bevegelsen har bidratt til at vi nå har større kunnskap om og muligens også større forståelse mellom ulike kirkesamfunn enn vi har hatt de siste 1000 år. Samtidig forbindes gjerne økumenikk med organisatorisk virksomhet og teologisk samtale. Selv om de betegner seg som økumeniske bevegelser har ikke Korsvei, Anam Cara og Retreatbevegelsen engasjert seg nevneverdig i organisert dialog eller samtaler. De er ikke kirkesamfunn så de kan ikke være en part i dialoger på samme måten som disse. Men de har hele tiden oppfordret til og selv bidratt til samarbeid og utveksling mellom ulike miljøer i Norge. De er representanter for en praksisorientert økumenikk som er gjennomgående opptatt av fellesskap og bønn på tvers av kirketilhørighet. Fellesskap bygges nedenfra gjennom praksis i større grad enn gjennom samtaler rundt dogmer. De representerer en annen innfallsvinkel til økumenisk arbeid som begynner med erfaringen av Gud og vissheten om at vi allerede har det viktigste felles gjennom Ånden og dåpen (1 kor. 12,13). Tanken er at gjennom felles bønn som fører oss nærmere Jesus kommer vi også nærmere hverandre. Forståelsen av hverandre øker i takt med at vi nærmer oss vårt felles mål; å ligne Kristus. Retreatbevegelsen var tidlig ute med å jobbe for enhet blant kristne. Edin Løvås og andre fra Disippelkretsen var noen av de som startet den første norske «Bønneuka for kristen enhet».¹⁰⁷ «Over Alt», Retreatbevegelsens blad, (2.2.1) hadde fra starten av i 1988 en referansegruppe som var bredt sammensatt teologisk, noe som var spesielt i Norge om vi ser bort fra Bibelselskapets arbeid.¹⁰⁸ Korsvei ønsker å fornye kristendommen i vår tid og tar utgangspunkt i det de kaller «den udelte kirkens tro».¹⁰⁹ Tanken er at det finnes elementer av en felleskristen tradisjon som alle kristne kan få en tilhørighet til. Dette innebærer en økumenisk tilnærming til troen og fellesskapet. Anam Caras niende veimerke peker også på denne enheten, «som *ett* kristent folk innen *en* udelt universell

¹⁰⁷ Grønvik, «Vi skal også leve med Ham» i *I stillhet og tillit*, 17. Norges Kristne råd. «Bønneuka for kristen enhet». Tilgjengelig på <http://www.norgeskristnerad.no/index.cfm?id=101739> Besøkt 5. oktober 2011.

¹⁰⁸ Grønvik, «Vi skal også leve med Ham» i *I stillhet og tillit*, 18

¹⁰⁹ Kvarstein, Dag. «Vil at flere skal si ”vi” om Korsvei». Tilgjengelig på <http://www.korsvei.no/sider/tekst.asp?side=126>. Besøkt 5. oktober 2011.

kirke» som begrunnelse for å tilstrebe forsoning mellom kirkesamfunn.¹¹⁰ Forpliktelsen til økumenikk er altså stor, selv om metodene ikke er på administrativt nivå mellom kirkesamfunn.

4.3.2. Fellesskap i mindre grupper

Kirken har til all tid kommet sammen i tilbedelse og bønn i mindre grupper (Apg 2,42-47). Kristen er ikke noe man er alene, og å komme sammen med andre kristne har vært en naturlig del av kristenlivet i hele kirkens historie. I nyere tid har som sagt denne selvfølgeligheten blitt utfordret av nye former for fellesskap og kommunikasjon. Korsvei og Retreatbevegelsen er knyttet til møtepunkter, men Korsvei er den tydeligste av dem på at disse møtepunktene er avgjørende og definerende for bevegelsen. I Korsveis vedtekter henvises stadig til viktigheten av fellesskapet med Kristus og med andre disipler.¹¹¹ En av deres fire veivisere dreier seg også om å bygge fellesskap. Korsvei er bygget opp rundt møtepunkter, og bevegelsen er avhengig av at disse holdes noenlunde jevnlig. Anam Cara har også lokale samlinger og bønnebrev som binder bevegelsen sammen.

Et viktig poeng i denne spiritualiteten er at den er relasjonell. Nærere fellesskap med Kristus fører til nærere fellesskap med andre mennesker. Halvor Nordhaug skriver at kirken er kalt til å leve opp til det inkluderende og involverende fellesskapet som er i Gud.¹¹² Den treenige Gud er selv fellesskapets urbilde, og vi er skapt til fellesskap.¹¹³ Derfor er gudstjenestefeiring og å søke Jesus kjernen i fellesskapet slik det var for de første kristne. Men fellesskapet får en egen verdi gjennom det dobbelte kjærlighetsbud (Matt 22,36-40), og fellesskap med Jesus henger sammen med fellesskap med vår neste. Relasjoner opprettholdes og bygges gjennom møter med hverandre, og det handler om en viss grad av forpliktelse. Når en forplikter seg til å møtes og støtte hverandre gir det grobunn for gode relasjoner. Så det å skape møteplasser innebærer å forplikte seg til fellesskapet.

De tre bevegelsene ønsker å legge til rette for mer forpliktende fellesskap. I sammenheng med at gudstjenestebesøket går nedover i Norge ønsker disse bevegelsene å skape nye møteplasser som kan fornye kirkelivet og øke oppslutningen om de kristne menighetene. Ønsket om å bevare gode fellesskap lokalt er grunnen til at bevegelsene ikke vil være

¹¹⁰ Anam Cara, «Veimerkene».

¹¹¹ Korsvei, «Vedtekter for Stiftelsen Korsvei».

¹¹² Nordhaug, Halvor. *Kjærlighetens hus : betraktninger over Andrej Rubljovs ikon Den hellige treenighet*. (Oslo: Verbum, 2010), 38.

¹¹³ Bjelland et al, *En vandring med Korsveis fire veivisere*, «Andre veiviser».

primærfellesskap eller tilby et alternativ, men være tilskudd til allerede eksisterende kirkeliv. Derfor er det også at de oppfordrer til å engasjere seg i lokalt arbeid. Anam Cara er basert på dedikerte individer som vil bidra til å unngå individualisme og bygge fellesskap lokalt. I det lokale fellesskapet kommer man nærere hverandre og kan knytte tettere relasjoner fordi man møtes oftere.

4.3.3. Fellesskap mellom enkeltpersoner

«Åndelig veiledning» har etterhvert blitt et vanlig uttrykk i mange sammenhenger. I kristen sammenheng handler åndelig veiledning om å få hjelp til å oppdage hvor og hvordan Gud er virksom i livet. Veiledningen tar utgangspunkt i erfaringer av Gud og den enkeltes opplevelser med bønn. Jesus som rabbi, lærer, er kanskje det første motivet veiledning i kristen sammenheng bygger på. Han praktiserte en lærlingeordning, der man lærte av ham som forbilde. Ørkenfedrene i den tidlige kristne kirken hadde en tilsvarende funksjon som læremestre for nye eremitter. Retreatbevegelsen bygger mye på åndelig veiledning fra Ignatius av Loyola, og har etterhvert blitt ett av de viktigste miljøene for åndelig veiledning i Norge.¹¹⁴

Anam Cara, som betyr medvandrer, har nettopp veiledning som en av sine viktigste metoder. Hvert medlem har en medvandrer som de møter to ganger i året. Troslivet og de ti veimerkene er samtaletema og det er naturlig at det knyttes sterke fellesskapsbånd mellom medlemmet og medvandrerens. Både disippelskaps- og medvandringsmotivet har blitt brukt gjennom hele kirkens historie. Tanken om at livet er en vandring har som nevnt tidligere sterkt preget keltisk spiritualitet, og gir et perspektiv på veiledning som er litt annerledes enn sjelesorg eller terapi. Medvandrerens får en rolle som er tettere knyttet til det pågående livet, bildet av en som vandrer ved ens side gjennom alt som skjer er nærliggende. Dette bildet er det nok mange som vil kjenne igjen i sitt eget Gudsilde, av Jesus som en veileder og venn som alltid er med en. *Vei-ledning* blir nettopp det, en langsgående og alltid nær ledelse gjennom livet. Veiledning er en prosess mellom samtalepartnere der de begge prøver å se spor av Gud i livet. Sjelesorg gir noen andre assosiasjoner, den tar som oftest utgangspunkt i problemer og er noe en oppsøker når en selv har oppdaget noe vondt eller problematisk i eget liv. Sjelesorg og terapi har absolutt en plass i en kristens liv, men veilednings- og medvandrer-motiv tydeliggjør i større grad bibelens livsvei- og vandringmetaforer. Det er ikke uten grunn

¹¹⁴ Grønvik, «Vi skal også leve med Ham» i *I stillhet og tillit*, 30.

at Korsvei, Anam Cara og Retreatbevegelsen har løftet fram ordene etterfølgelse og disippelskap som sentrale begreper for kristne.

Veiledningen kan bli en kilde til fellesskap for den enkelte og gi et nytt perspektiv på erfaringer med Gud. Medvandrerer eller veilederen kan virke som en motiverende faktor gjennom forpliktelsen han/hun viser til vandreren. Denne forpliktelsen gir tid og ro, noe som er viktig for å kunne tolke og forstå inntrykk og opplevelser. Tilknytningen til stillhet og ro gjør at åndelig veiledning passer så bra og er blitt så viktig i Retreatbevegelsen. Nå har jeg sett på Korsvei, Anam Cara og Retreatbevegelsens forhold til fellesskap, men den andre siden ved dette er tilbaketrekningen. Stillhet og tilbaketrekning kjennetegner en stor del av denne spiritualiteten, så hvordan passer dette med fellesskapet som verdi?

4.3.4. Tilbaketrekning

Det første Jesus gjorde etter at han var blitt døpt var å dra ut i ødemarken i 40 dager (Mark 1,12). Det at Jesus trakk seg tilbake og var alene i lang tid inspirerte til en asketisk eneboertrend i det 3. århundre. Eremitene isolerte seg fra samfunnet, gav fra seg det de eide og levde i ensomhet i ørkenen. Simon Stylitten er kanskje den mest kjente av disse.¹¹⁵ Isolasjonen var en hjelp til å realisere det de mente var det fullkomne kristne liv, i bønn og faste uten tilknytning til materielle eiendeler. Klosterbevegelsen ble stor i kjølvannet av dette og delte mye av det samme tankegodset. I hele kirkens historie har det altså vært en gren av kirken som har viet seg til å leve i utkanten av samfunnet i isolerte klostre. Jeg har tidligere nevnt at keltiske klostre også gjerne var plassert på avsidesliggende steder (2.3.2). Retreat handler også om å trekke seg tilbake til øde steder fjernt fra dagliglivet. Så tilbaketrekningen er et bærende element ved Retreatbevegelsens spiritualitet. Samtidig dreier det seg ikke om en isolasjon som en motsats til fellesskap. Tilbaketrekning er nok et mer beskrivende ord. Tilbaketrekningen handler ikke om å fjerne seg fra menneskelig fellesskap, men fra uro og forstyrrelser. Den er til for å hente overskudd og krefter til å leve i menneskelige fellesskap i hverdag og helg. Derfor kan fortsatt menneskelige relasjoner dyrkes og fremmes i tilbaketrunket retreat. Det å fjerne seg fra mennesker er ikke et mål i seg selv, men ytre uro forplanter seg til vårt indre og får konsekvenser for vår evne til å lytte til Gud. Salmenes bok er full av eksempler på at folk trakk seg tilbake for å be, det var en del av det jødiske tros livet som Jesus også videreførte. Han fortalte oss at vi skal be alene til vår Far som ser oss også når

¹¹⁵ Mer om Simon Stylitten er tilgjengelig på <http://www.katolsk.no/biografier/historisk/sstylite>. Besøkt den 28. oktober 2011.

vi er alene (Matt 6,6). Tilbaketrekningen gir mulighet til hvile, fordypelse og ro. Målet er hele tiden å styrke erfaringen av og relasjonen til Gud, så ro og tilbaketrekning er ikke et mål i seg selv. I sammenheng med tanken om at fellesskap med Gud fører til fellesskap med mennesker har tilbaketrekningen til Gud enda et mål; den forbereder oss på å gå ut i verden og bygge gode fellesskap.

4.3.5. Scattered communities

Scattered communities er et begrep som betyr spredte fellesskap. Anam Cara er et slikt fellesskap og de kaller det at «mennesker som bor og arbeider på forskjellige steder hører sammen omkring en ide eller program».¹¹⁶ Det er en annen måte å være fellesskap på enn de tradisjonelle, og internett har gjort det mye lettere for medlemmene i slike bevegelser å spre informasjon og holde kontakt. Dette gjør det mulig å engasjere seg i lokalt kirkeliv samtidig som en holder kontakt med andre i bevegelsen, og åpner opp for at det lettere kan etableres bevegelser som er supplement til en lokal menighet.

I de tre bevegelsene møter vi tre ulike former for scattered communities. I Anam Cara er ikke poenget at alle noen gang møtes fysisk, mens i Korsvei er det møteplassene, der alle som er tilknyttet kommer, som holder bevegelsen samlet. I Retreatbevegelsen møtes ikke alle som har tilhørighet noen gang, men mindre grupper eller enkeltpersoner kan dra til retreatsteder for å møte hverandre. Vi kan se at det er tre forskjellige tilnærminger, men alle er supplement til primærfellesskap og lokalt kirkeliv.

Et aspekt ved Anam Caras modell er at selv om fellesskapet ikke møtes i grupper kan denne måten å være fellesskap potensielt nå ut til flere og få stor betydning for enkeltpersoners dagligliv. Målet i Anam Cara er heller ikke bare enkeltpersonens forhold til Gud, men også kallet til å skape forsoning gjennom relasjoner. Det at enkeltmennesker eller to og to lever mer spredt kan være med å spre bevegelsene på en annen måte enn mer gruppebaserte fellesskap. Dermed ligger fokuset mer på enkeltmenneskers mulighet til å bygge gode relasjoner der de bor. En trenger ikke dra et annet sted for å engasjere seg i bevegelsen, noe som kan tydeliggjøre at tros livet leves i hverdagen der en selv befinner seg.

Jeg har sett på hvordan fellesskap på flere nivåer prioriteres i de tre bevegelsene. Forholdet mellom fellesskap og tilbaketrekning må sees i lys av at tilbaketrekning ikke dreier seg om å isolere seg fra relasjoner og fellesskap. I Korsvei, Anam Cara og Retreatbevegelsen

¹¹⁶ Anam Cara. Informasjonsbrosjyre. Tilgjengelig på <http://www.anamcara.no/doks/AnamCarabrosjyre.pdf>
Besøkt den 7. oktober 2011.

er det stor bevissthet både om nødvendigheten både av det å trekke seg unna støy og uro og å bygge gode fellesskap. Derfor er ikke dette et spørsmål om enten-eller, men heller et uttrykk for at de to hører sammen og gjensidig inspirerer og utfyller hverandre i en helhetlig spiritualitet. Kallet til enhet mellom kristne gir seg utslag i en økumenisk bevissthet der bønn og praksis er kjernen i arbeidet. Samlingen om bønner er det primære møtepunktet fordi det å søke Gud gjør at vi også kommer nærmere andre mennesker. Gode fellesskap krever involvering i den andre, og fokus på relasjoner i spiritualiteten gjør at diakonien styrkes og denne siden ved troen får en selvfølgelig plass i tros livet.

Forholdet vårt til arbeid og hvile påvirker vår identitet og vårt trosliv. Opp gjennom kirkens historie har dette forholdet påvirket også hvordan samfunnet verdsetter arbeid og dermed hatt stor innvirkning på samfunnsutviklingen. Det er et aktuelt tema nå, særlig i lys av hvordan den vestlige verden verdsetter effektivitet, produksjon og arbeid. Arbeid er med å gi mennesket selvtillit og en følelse av verdi. Det å kunne yte noe for samfunnet og for å kunne forsørge familien er knyttet til selvrespekt for voksne mennesker. Å ikke ha mulighet til å jobbe berører vårt innerste behov for å være nyttig og å kunne rettferdiggjøre vår tilstedeværelse i samfunnet. Vi ønsker å kunne brukes til det kulturen vår ser på som nyttig. Samtidig ser vi at mange jobber for mye, noe som fører til det vi kaller livsstilssykdommer. Stress og «dårlig tid» gjør at mange får fysiske og psykiske reaksjoner som resultat av stort arbeidspress. Men disse sykdommene eller reaksjonene er ikke bare knyttet til arbeid. For tiden vi er på jobb har gått ned på samme tid som stressreaksjonene har blitt vanligere i Norge. Fritiden vår blir det også stadig mer av, samtidig som stresset øker.

4.4.1. Effektivitet - vår tids utfordring for balansen?

Det som fører til stressreaksjoner har glidd over i vår fritid også. Dermed er det ikke et problem vi kan løse ved å jobbe mindre og ha mer fritid. Det er blitt et problem som rammer flere deler av vår hverdag og hindrer oss i å skille mellom arbeid og hvile. Krav til effektivitet rammer både arbeidslivet og fritiden til den enkelte. Fritiden fylles med aktiviteter og oppgaver som gjør at den minner mer og mer om arbeid.

Hauge-vekkelsen i Norge på 1800-tallet knyttet arbeidsmoral til troen for vanlige folk. Det var hovedsaklig en bondevekkelse som verdsatte arbeid høyt. Mottoet «Gudsfrykt med nøysomhet» (1 Tim 6,6) førte til en stor industriell produksjon blant Haugianere. Denne oppsvingen i arbeidsmoral har nok hatt mye å si for Norge i ettertid. Den nøysomme arbeidsvillige tradisjonen var blant annet viktig å ha i etterkrigstiden da landet skulle bygges opp igjen. Samtidig som den har ført med seg masse bra ser vi nå at den protestantiske arbeidsmoral kan ha ført til et forvrengt bilde av menneskelig arbeid.¹¹⁷ Arbeid har for noen blitt en besettelse som går ut over familie og relasjoner. Kravet om økonomisk vekst har ført til at vi

¹¹⁷ I følge Max Weber har John Calvins utvelgelsestanke, kombinert med arbeidssom nøysomhet, hjulpet på framveksten av den moderne kapitalismen. Økonomisk suksess ble et tegn på utvelgelse for puritanere. Weber, Max. *The protestant ethic and the spirit of capitalism*. (London: Unwin University books, 1930).

har fått en forbrukerkultur som lever med overflod men som har glemt hva det vil si å hvile, som haster videre fordi effektivitet er en så viktig dyd i vår kultur.

4.4.2. Rytme

Klostertradisjonen har, i motsetning til Hauguanismen, til tider ført med seg et negativt syn på arbeid. Klosterlivets vekt på fordypelse i bønn har blitt sett på som den beste åndelige vei, og sammen med en forakt for kroppen har manuelt arbeid blitt sett ned på og blitt foraktet. Dette bunner i en kroppsfjendtlig teologi som ikke egentlig passer helt med klostertradisjonen. Benedikt av Nursias klosterregel hadde en positiv holdning til arbeid, og et eget kapittel handler om når munkene skal arbeide og når de skal drive med åndelig lesning.¹¹⁸ Lediggang blir sett på som sjelens fiende, og det legges derfor opp til en rytme som er streng men overkommelig over tid. «Ora et labora», bønn/åndelig lesning og arbeid, er blitt et uttrykk som har betydd mye for klosterbevegelsen siden Benedikts regel kom. Balansen mellom arbeid og hvile var viktig å overholde, noe som har medført en bevisst holdning til dette i klostre i tiden etterpå. Det blir lagt vekt på å ha en fast rytme gjennom dagen, en forutsigbarhet om gir ro og hvile. Rytmen gjennom dagen finner vi igjen i den keltiske tradisjonen:

Tidlig om morgenen venter jeg på deg, Herre.
Dag etter dag strever jeg for deg, Herre.
Midt på lyse dagen tenker jeg på deg, Herre.
Når jeg taler og hviler, gleder jeg meg over deg, Herre.
Om natten og i søvne hviler jeg i deg, Herre.¹¹⁹

Vi kan se at rytmen i den keltiske tradisjonen er knyttet til døgnets tider. Kelternes nærhet til naturen gjorde dette naturlig. De levde tett på døgnets naturlige rytme, det var lyset og mørket som avgjorde hva de skulle gjøre. Fordi de ikke hadde elektrisitet var de avhengige av at dagslyset bestemte rytmen. Denne nærheten til døgnets naturlige rytme har vi i vår moderne verden mistet. Vi kan snu døgnet og har mulighet til å jobbe over lengre perioder enn de hadde tidligere. Da kan vi også lære oss å undertrykke kroppens og sjelens behov for hvile. Sommer, høst, vinter og vår skaper også en naturlig rytme som man i klostrene levde i harmoni med. Årstidenes skiftninger skaper en variasjon som gir nye inntrykk og energi. Benedikts klosterregel tar hensyn til årstidene og legger opp en annen plan for arbeid og lesning om vinteren enn om sommeren.¹²⁰ Kirkas liturgi legger også opp til en årlig rytme

¹¹⁸ Gunnes, Erik (overs.). *Klosterliv i Vesten: Augustins regel, Benedikts regel*. (Oslo: Aschehoug, 1986), 87.

¹¹⁹ Simpson, *Keltiske veimerker*, 67.

¹²⁰ Gunnes, *Klosterliv i Vesten*, 87.

gjennom kirkeårets tekster. Gjennom kirkeåret feires ulike begivenheter og andre perioder er holdt av til faste og oppbrudd fra vår vante livsstil. Rytmen som skapes er som en rød tråd gjennom kirkens liv. Denne markeringen av høytider og faste til bestemte tider knytter tilbake til den tidlige kristne kirken og er en felleskristen tradisjon for rytme i troslivet. Helligdagen kan også sees på denne bakgrunnen. Dagen da vi hver uke feirer Kristi oppstandelse skaper en ukentlig rytme og gir oss pusterom og en hviledag i uka. Vi kan se at store deler av kirkas liv er bygget opp rundt hendelser som gjentar seg og skaper rytme. Samtidig vet vi at mange av disse elementene som skaper rytme viskes ut av moderne menneskers liv. Søndagen blir i større grad en vanlig dag, kirkelige høytider blir mindre vanlig å feire og vi har mulighet til å jobbe døgnet rundt hvis vi vil. Det er lett å glemme verdien av en fast rytme når muligheten til å fravike den lokker med mer effektivitet og korttenkte løsninger.

Korsvei, Anam Cara og Retreatbevegelsen søker å fremme denne rytmen i hverdagen og i troslivet. En bønnerytme som de alle ser på som viktig er ikke bare rytme for bønn, men henger sammen med rytme for resten av livet. Det å ha en bønnerytme gjennom ukedagene gir struktur til resten av hverdagen også, og gir balanse i forholdet mellom arbeid og hvile. Anam Caras tredje veimerke handler om livsrytme, en balanse mellom bønn, arbeid og hvile.¹²¹ Der forplikter medlemmene seg til å holde på en fast bønnerytme.

4.4.3. Bønn og hvile

Hittil har jeg konsentrert meg om forholdet mellom arbeid og hvile, bønnens plass har ikke blitt utdypet. Men i kristen tradisjon henger bønn og hvile sammen. Derfor er det for eksempel ikke rart at hovedgudstjenesten legges til ukas hviledag.

Det å trekke seg tilbake er i Retreatbevegelsen relatert til bønn. Man trekker seg tilbake for å be, men bønn er ikke arbeid eller strev, det er ikke noe en skal lykkes i eller kan effektivisere. Bønn settes i sammenheng med å hvile hos Gud. Kontemplasjonen handler om å hvile i Guds nærvær. Når vi ber søker vi han som er kilden til alt liv, han kan gi oss krefter til å leve videre i det nye livet. Bønnen er altså ikke begrenset til kommunikasjon med Gud, men samvær med ham gir oss hvile (Matt 11,28-30) og nye krefter (Sal 23). Stillheten sammen med Gud som søkes på retreat kan være vanskelig å komme inn i og tankene kan fly i alle retninger selv om vi prøver å be og hvile. Kroppen kan spenne seg og man blir gjerne

¹²¹ Anam Cara, «Veimerkene».

uroilig.¹²² Vi er ikke vant til å hvile ordentlig, så kroppen og tankene har vennet seg til å være i bevegelse. Dette er en vanlig erfaring på retreat, og derfor trenger vi å øve oss på å hvile og å falle til ro.

Korsveis tredje veiviser; leve enklere, handler om å sortere i eget engasjement og tidsbruk. Det er ikke bare penger og materielle goder som hindrer oss i å anta en enkel livsstil, men også ubevissthet rundt hvordan vi bruker tiden vår. Den tredje veiviseren sier at «enkelhet er en langsom avskallingsprosess rundt en kjerne av glede».¹²³ Langsomheten er en verdi som blir framhevet, og enkelhet dreier seg om langsomhet. Man må altså tørre å føle på langsomheten, på samme måte som man på retreat må tørre å nærme seg stillheten, for å forenkle troslivet. «Tålmodighet er en dyd» sies det, men det kommer ikke tydelig fram i hverdagen til de fleste i vår kultur. Korsvei, Anam Cara og Retreatbevegelsen fastholder dette som en verdi som er direkte relatert til troslivet vårt og til kirkens liv. Guds tålmodighet med oss blir mønster for hvordan vi bør lære oss å kunne vente og hvile:

Gud venter på deg,
Gud venter på deg,
Gud venter på deg kjære venn.
Gud skal vi møte her,
Gud skal vi møte her,
i hans hus igjen.
Gud venter på deg.¹²⁴

Bønn og hvile hører sammen og tålmodighet bør øves opp for å gjøre oss i stand til å hvile hos Gud. Korsvei, Anam Cara og Retreatbevegelsen betoner hvile og venting som et viktig element i bønningen, kanskje nettopp fordi det er vanskelig men godt for moderne mennesker å lære seg det. Det ligger et element av motkultur i det å bruke tid på bønn og hvile. Det utfordrer og kaller til omvendelse (2.1.4.1) fra overflåtiskhet og stressende hastverk som preger vår kulturs tidsbruk. For det å «sløse» med tid er ikke noe man tar lett på i vår kultur, og det å sette av tid til å hvile kan virke bortkastet. Men denne spiritualiteten poengterer at hvis Gud er kilden til hvile bringer tid i bønn oss nærmere selve livet. «For det er i ham vi lever, beveger oss og er til» (Apg 17,28).

¹²² Grønvik, *I stillhet og tillit*, 39-40.

¹²³ Bjelland et al, *En vandring med Korsveis fire veivisere*, «Tredje veiviser».

¹²⁴ Hallquist, Britt G. Nr 870 i Norsk salmebok. Gjengitt i Grønvik, *I stillhet og tillit*, 37. Jf. uttrykk om å vente på Herren i Salmenes bok (for eksempel Sal 33,20-22; 42,6 og 130).

4.4.4. Arbeid

Nå har jeg tatt for meg bønnen og hvilen, men en livsrytme innebærer også arbeid. Som tidligere nevnt har klosterbevegelsen et grunnleggende positivt syn på kroppsarbeid. Synet på kroppen og det materielle som jeg har tatt for meg tidligere (4.2) tilsier et helhetlig syn på ånd og materie. Dermed tilstrebes også et helhetlig syn på arbeid og bønn. Til tider har arbeid blitt nedvurdert utfra et teologisk syn på bønn som viktigere eller mer betydningsfullt.¹²⁵ Det har blitt et skille mellom lek og lærd på den måten at bønn er for de lærde mens vanlige folk tar seg av arbeidet. Vi har sett at spiritualitetsformen som de tre bevegelsene representerer toner ned forskjellene mellom lek og lærd. Alle er vi kallet til å styrke relasjonen til Gud gjennom bønn og hvile, det er ikke noe for kun en elite eller for spesielt interesserte.¹²⁶ Arbeid blir på den måten gitt en positiv verdi, vi kan ære Gud med hele livet, når vi er i bønn eller arbeider. Anam Cara kaller arbeidet en gave fra Gud, noe som tydeliggjør at det er et gode og en mulighet.¹²⁷

Et helhetlig syn på forholdet mellom arbeid og hvile innebærer et positivt syn på menneskelig aktivitet. I Korsvei kommer dette til uttrykk i vedtektene der det står: «Vi tror at korsets vei fører oss inn i livet, - til fellesskap, utfoldelse og fest, til deltakelse, innlevelse og protest. På denne veien blir tidens brennende spørsmål til våre egne.»¹²⁸ Deltakelse, utfoldelse, innlevelse, protest. Disse ordene angir handling og vitner om at troslivet er mer enn bønn og hvile. I forlengelsen av bønn og tilbaketrekning blir vi sendt ut i verden, til handling og engasjement.

Denne balansen mellom hvile og arbeid, mellom kontemplasjon og aksjon, er det bevegelsene prøver å oppnå. De vil ha det som kan synes som et både-og, bevissthet om begge ytterpunktene og en god veksling mellom disse. Da blir det en god livsrytme og en rytme i troslivet. For å få en rytme er en helt avhengig av variasjon, at det er forskjell på arbeid og hvile. Korsvei prøver å skille mellom hverdag og fest for nettopp å understreke denne vekslingen.

Tidligere var jeg inne på at det som fører til stress i vår moderne hverdag rammer fritiden også (4.4.1). En bevissthet om skillet mellom arbeid og hvile/bønn kan hindre

¹²⁵ Dette kan for eksempel bunne i en misforstått forenkling av forholdet mellom Martha og Maria i Luk 10,38-42.

¹²⁶ Jf. Luthersk syn på det allmenne prestedømmet og kallsetikk.

¹²⁷ Anam Cara, «Veimerkene», Tredje veimerke.

¹²⁸ Korsvei, «Vedtekter for Stiftelsen Korsvei».

mennesker i å bli utslitte. Kravet til effektivitet i alt vi gjør hindrer oss i å søke nærhet til Gud og gir oss kort tid til å omstille oss. Bibelens bud om å holde hviledagen hellig er ment som en fornuftig korreks til vår higen etter mer effektivitet og intensjonen i sabbatsbudet er til vårt beste (jf. Mark 2,27). Korsvei, Anam Cara og Retreatbevegelsen balanserer det å hvile hos Gud og stole på ham, med stor arbeidskapasitet og engasjement for hans rike på jorden. Vi trenger begge deler i et helhetlig trosliv som skal fungere for hele mennesker. I vår tid er det mange som lever med en skjev fordeling mellom kontemplasjon og handling. Disse bevegelsene søker et dypere kontemplativt trosliv, noe som utfordrer dagens mennesker til å søke hvile hos Gud. Samtidig søker de hellig engasjement og handling for mennesker og en verden som risikerer å henfalle til avmakt. Vekslingen mellom disse danner en rytme som alltid har vært del av kirkens pulsslag.

Anam Cara sier i sitt tiende veimerke at de vil jobbe for misjon, men hvilke trekk ved disse bevegelsene kan sies å være misjonale?¹²⁹ De er ikke tradisjonelle misjonsbevegelser som har misjon som sin hovedoppgave. For å kjenne igjen misjonale trekk ved disse bevegelsene må vi derfor ta høyde for at misjonsbegrepet har endret seg. Misjon er ikke lenger bare å forstå som interesseorganisasjoners sak, men hele kirkens. Vi beveger oss mot et multidimensjonalt misjonsbegrep, og Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara er bevegelser som på den bakgrunnen viser at de har misjonale trekk.

Misjon forstått kun som evangelisering er ikke lenger dekkende for misjonsforståelsen som har vokst fram den senere tid. «Kirken er misjonal i sitt vesen» sies det, fordi kirken blir sett på som et instrument for Guds misjon.¹³⁰ Den skal bringe hele evangeliet til verden. Evangeliet blir her forstått som det gode budskapet om Guds rike, der kirken ikke bare er budbringere, men fortroppene til Guds rike. Kirken har med seg spirene til Gudsriket og gjennom kirkens liv vokser dette i verden. Misjon blir dermed ikke begrenset til det overleverte ordet, men innebærer at hele troslivet skal gis videre til nye generasjoner og folk. Det er ikke nok å fortelle folk om evangeliet, en skal også gjennom sitt eksempel vise dem hvordan evangeliet kan leves ut i vår verden. Misjon blir nærere knyttet til troslivet og et helhetlig levd kristenliv. Man kan i større grad si at misjonal er noe kirken *er*, det er en del av dens vesen.¹³¹

Med det nyere misjonsbegrepet som bakgrunn, passer Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Caras tilnærming til praksis og trosliv inn i dette bildet. Vi ser at det som har skjedd med misjonsbegrepet har paralleller i framveksten av kristen spiritualitet. Det legges vekt på flere, noen tidligere forsømte, dimensjoner ved kristenlivet, kanskje spesielt knyttet til praksis eller diakoni og en helhetlig tilnærming. I følge Bevans og Schroeder er det seks trekk som bør være tilstede i en nåtidig misjonsforståelse, noe som gjør den til multidimensjonal.¹³² Disse trekkene er:

- Vitnesbyrd og forkynnelse

¹²⁹ Anam Cara, «Veimerkene», Tiende veimerke.

¹³⁰ Bevans, Stephen B. og Roger P. Schroeder. *Constants in context: a theology of mission for today*. (New York: Orbis books, 2004), 10.

Mortensen, «Det moderne Areopagos», 63.

¹³¹ Jf også Nicaenums «hellig, allmenn og apostolisk kirke». Apostolisk som uttrykk for dens misjonale karakter.

¹³² Bevans og Schroeder, *Constants in context*, 351.

- Liturgi, bønn og kontemplasjon
- Arbeide for fred, rettferdighet og skaperverkets bevarelse
- Interreligiøs dialog
- Inkulturasjon og kontekstualisering
- Forsoning

Modellen blir kalt «Profetisk dialog». Den baserer seg på dialog fordi den vurderer positivt menneskers erfaring og menneskelig fornuft, og er profetisk i den forstand at den er skeptisk til kulturelle og politiske undertrykkende strukturer og positiv til frigjørende praksis.¹³³ Den tar på alvor at misjonens kontekster i vår moderne verden er forskjellige og har mange dimensjoner.¹³⁴

4.5.1. Engasjement for verden

Misjon starter hjemmefra, med å dele evangeliet i vår egen kontekst. Sett på den måten starter misjonssendelsen hjemme i kirkene eller i konteksten til disse norske bevegelsene jeg tar for meg her. Da jeg i forrige tema (4.4) tok for meg koblingen mellom bønn og hvile var jeg ved det punktet der sendelsen starter. Den starter hos Gud selv. Og selv om vi til tider har delt opp kristenlivet i flere deler er det for en helhetlig spiritualitet viktig å peke på at dette egentlig er én flytende bevegelse. Forholdet mellom kall til bønn og etterfølgelse og sendelsen ut i verden henger tett sammen og leder i den samme retningen. Helliggjørelse fører til misjon, eller sagt på en annen måte; styrket gudsrelasjon fører til spredning av evangeliet. Uten erfaringer som springer ut av levd trosliv blir misjon til overlevering av et lite troverdig budskap. Derfor er Retreatbevegelsens oppmerksomhet rundt bønn og hvile en nødvendig del av kirkens misjonale liv. Det andre trekket ved en nåtidig misjonsforståelse; liturgi, bønn og kontemplasjon, vitner om sammenhengen mellom tilbaketrekkingen og sendelsen.

Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara står i en kultur som er preget av vestlig kristendom, og ønsker å nå mennesker i disse omgivelsene. Misjon må alltid rettes til en konkret kontekst og målet er å utvikle en stedegen kristendomsform som gjør at kristendommen kan kjennes relevant for mennesker som lever i denne. Men samtidig er kristendommen en global religion, og engasjement for alle mennesker er del av dens vesen. Jeg vil se på hvordan Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara engasjerer seg i verden, både i Norge og utenfor.

¹³³ Bevans og Schroeder, *Constants in context*, 352.

¹³⁴ Mortensen, «Det moderne Areopagos», 64.

Bergprekenens oppfordring til handling for verden utfordrer Korsvei og former deres syn på Guds rike og diakoni. Inge Westly skriver:

Vi i vesten har vært opptatt av *ortodoksi* - den rette lære. Som sanne kirker må vi også spørre hva som er *ortopraksis* - den rette handling, forteller frigjøringsteologene oss. Og kanskje kunne vi legge til en etterlysning av en *ortopati* - den rette innlevelse. Gud er opphavet til alt det gode. Der hvor mennesker gjør godt, hvor mennesker elsker sine fiender, tilgir og deler - der bryter Guds rike fram.¹³⁵

Misjon dreier seg om å fortelle og vise at Guds rike er nær. I vår vestlige kontekst finner Korsvei det fruktbart å få oss til å se ut over vår egen kultur. Korsvei peker på hvordan vår teoretiske tilnærming til troen preger oss og sammenligner ved å bringe inn et perspektiv fra kirkene i Sør. De har også mange andre internasjonale relasjoner som både bringer nye perspektiver til kirkene i Norge og bidrar til utvikling og misjon internasjonalt.¹³⁶

Hans Morten Haugen, tidligere styreleder i Korsvei, skriver om fem virkemidler Korsvei bruker i det internasjonale arbeidet: ¹³⁷

1. Introduksjon av nye liturgier, liturgielementer, sanger og bønner i Norge/Skandinavia.
2. Synliggjøring av personer eller fellesskap som lever i pakt med Korsveis veivisere, og formidle deres budskap til et norsk/skandinavisk publikum, for derigjennom å skape endringsprosesser.
3. Legge til rette for utveksling og besøk, slik at særlig ungdommer kan hente inspirasjon fra kristne fellesskap og fornyelsesbevegelser i andre land, og løfte fram noen av disse som Korsveis «søsterbevegelser».
4. Delta i eller selv initiere kampanjer eller markeringer for å fremme politisk endring, hos både norske og utenlandske lands myndigheter.
5. Mobilisere penger for å støtte økonomisk spesifikke formål som er i tråd med Korsveis veivisere.

Ønsket om å vise til perspektiver fra andre land og forhold utenfor vårt eget viser seg altså både gjennom økumenisk orientering og gjennom politisk og økonomisk engasjement.

Korsvei har flere ganger markert seg offentlig om saker de mener kirken skal mene noe om.¹³⁸ Dette gjøres fordi et aspekt ved misjonsforståelsen handler om å arbeide for fred, rettferdighet og skaperverkets bevarelse. Disse markeringene er som regel knyttet til noen praktiske tiltak som kan gjøres for å bedre situasjonen, og de er ofte gjennomført som innsamlinger eller

¹³⁵ Westly, Inge. «For høye idealer?» i *Gudsríkets gåte: stemmer fra korsveibevegelsen*. (Oslo: Stiftelsen Korsvei, 2005), 141.

¹³⁶ Haugen, Hans Morten. «Korsveis internasjonale relasjoner». Tilgjengelig på http://www.korsvei.no/korsvei/vedlegg/Korsveis_Internasjonale_relasjoner.pdf. Besøkt 20. oktober 2011.

¹³⁷ Haugen, «Korsveis internasjonale relasjoner».

¹³⁸ Eksempler er; mot irak-krigen, for sletting av u-landsgjeld og forslag til bruk av oljefondet.

protestsamlinger. Dette er tiltak som viser at mennesker i disse miljøene engasjerer seg og vil jobbe for forandring. Markeringene er sjelden kun uttalelser eller pressemeldinger men knyttes til noe praktisk, i tråd med en vektlegging av den rette handling - ortopraksis. Misjon og diakoni blir knyttet tett sammen når det er tydelig at diakonien gjennomføres på bakgrunn av troen på en Gud som ønsker handling og innlevelse.

Det politiske engasjementet er også uttrykk for en skepsis til undertrykkende strukturer som vi finner igjen i misjonsmodellen «Profetisk dialog». Vår konkrete vestlige kontekst er preget av at vi har mye mer økonomiske ressurser enn andre. Med disse ressursene følger makt og ansvar. Vi forvalter en stor del av verdens ressurser, noe som også gir oss mulighet til å bidra stort til mer rettferdighet og solidaritet i verden. Bestrebelsen på å leve enkelt og ikke fråtse er dessuten, for mange, forbundet med stor giverglede og ønsket om å dele med andre, blant annet mennesker i nød. Korsveis praktiske politiske engasjement viser at de mener diakoni og misjon henger sammen. Uten å arbeide for å rette opp verdens skjevt fordelte ressurser kan vi ikke snakke troverdig om en Gud som står på de undertryktes side.

Det å introdusere Norge for nye liturgielementer, sanger og bønner er noe som er felles for Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara. Disse gudstjeneste-elementene kan gjøre folk oppmerksomme på forsømte tema i norsk kirkeliv og skape engasjement for internasjonalt samarbeid. Bruken av ny og for mange ukjent liturgi, sanger og bønner er et av de viktigste virkemidlene Anam Cara og Retreatbevegelsen bruker til å skape fornyet engasjement for Guds rike i dag.

4.5.2. Misjon gjennom kulturbekreftelse

Den keltiske tradisjonens forhold til misjon preges av en sterk interesse og aktiv deltakelse for å utbre evangeliet. Det som spesielt utmerker seg er en positiv tilnærming til andre folks kulturelle skikker og en evne til å spille på det gode i menneskers natur. De keltiske kristne fant elementer i menneskers erfaring og fornuft som de bekreftet og bygget videre på i misjonsarbeidet. De var bevisst konteksten de evangeliserte i, noe som er viktig for vellykket inkulturasjon og er et av trekkene Bevans og Schroeder nevner ved en nåtidig misjonsforståelse. Ray Simpson nevner flere evangelievennlige trekk i tiden som kan fungere som tilknytningspunkter for misjon i dag, blant annet en holistisk tilnærmelse til livet, meditasjon, lengsel etter tilhørighet og arbeid for helhetlig helse.¹³⁹ Det vitner om en tilnærming til misjon

¹³⁹ Simpson, *Keltiske veimerker*, 198.

som er menneskevennlig og grunnleggende positiv til kultur, samtidig som evangeliet ikke blir forandret eller nedtonet. I vår vestlige kultur handler det blant annet om å støtte og bekrefte en voksende misnøye med materialismen på en måte som viser til Kristus.¹⁴⁰ På den måten kan allerede eksisterende strømninger i kulturen orientere mennesker mot kristen tro. Det er på denne måten den keltiske kristne tradisjonen har arbeidet og spredt seg, gjennom pilegrimsreiser og etableringen av nye klostre (2.3.2). Anam Cara-begrepets førkristne historie er et eksempel på at de keltiske kristne tok tak i noe som allerede var et kulturelt trekk og videreutviklet det.

4.5.3. Åpen holdning til dialog og økumenikk

Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Caras ønske om å være økumeniske indikerer en åpen tilnærming til dialog med annerledestroende. Korsveis bruk av spørsmål som utfordrer og peker i en retning istedenfor ferdigformulerte svar (2.1.1) bunner i et ønske om å skape interesse for evangeliet og vekke lengselen etter Gud. Det er med på å gi Korsvei en åpen profil der mennesker blir invitert til å være med å undre seg over budskapet. Spørsmålene og denne åpne holdningen engasjerer mennesker på flere måter enn en konfronterende stil ville gjort. Den åpner også opp for temaer knyttet til identitet og trosliv som går dypere enn det en dogmatisk tilnærming som oftest lykkes med. Det å knytte til menneskers nysgjerrighet og undring kan sammenlignes med den kulturbekreftende framgangsmåten Anam Cara og den keltiske tradisjonen benytter seg av. Spesifikt knytter man her til en allment menneskelig evne til å la interessen bli vekket. Denne undringen og inviterende holdningen finner vi også igjen i Anam Cara og Retreatbevegelsen, i stillheten og meditasjonen rundt en Gud som alltid er større enn vår evne til å forstå. Målet er ikke å forstå Gud, men å hjelpe folk til å bygge gode relasjoner til ham.

Den økumeniske bevegelse søker forsoning mellom kristne i hele verden. Ved samarbeid og dialog kan den verdensvide kirken vokse og spre det gode budskapet. Charta oecumenica, som gir retningslinjer for samarbeid mellom kirker i Europa understreker sin forpliktelse til å jobbe sammen om misjon og diakoni.¹⁴¹ Der står det at de forplikter seg til å ikke gjøre enkeltvis det de kan samarbeide om. Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara

¹⁴⁰ Simpson, *Keltiske veimerker*, 198.

¹⁴¹ «Charta oecumenica». Tilgjengelig på <http://www.ceceurope.org/introduction/charta-oecumenica/> Besøkt 21. Oktober 2011. Utarbeidet av Conference of European Churches (CEC) og Council of European Bishops' Conferences (CCEE) i Strasbourg, 22 April 2001.

bidrar til et miljø som gjør forsoning og samarbeid til sentrale trekk ved kirkens selvforståelse.

Den åpne og dialogiske tilnærmingen til misjon og diakoni er noe av grunnen til at Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara har vokst fram og virker rekrutterende i vår kultur. Det har vært et tradisjonstap i kirker i Europa de siste 50 årene, parallelt med at kirken har mistet sin påvirkningskraft i deler av samfunnslivet. Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara motvirker dette, ved å vekke det glemte kristne troslivet i den monastiske tradisjonen. Det gjør de på en måte som knytter an til menneskelige og kulturelle trekk i samfunnet og som derfor ikke gjør dem unødig konfronterende. De bidrar til en bredere misjonsforståelse der diakoni og engasjement for verden er sentrale trekk.

5.1. KORSVEI, RETREATBEVEGELSEN OG ANAM CARA I FORHOLD TIL POSTMODERNE TENDENSER I SAMFUNNET

I det følgende vil jeg se nærmere på hvordan disse bevegelsene bryter med eller sammenfaller med postmoderne religiøse eller spirituelle tendenser i samfunnet. I kapittel tre løftet jeg frem hovedtendenser i postmoderne spiritualitet, og det er interessant å se på hvordan Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara gjenspeiler eller motsetter seg noen eller flere av disse tendensene. Jeg vil ta utgangspunkt i de tendensene jeg har sett i kapittel 4, og begrense meg til hva jeg kan se utfra temaene jeg belyste der.

Forholdet mellom kristendom og kultur har vært et av de viktigste temaene i det 20. århundrets misjonsteologi.¹⁴² Det vil si, om kristendommen knytter seg til elementer i kulturen eller tar avstand fra disse er avgjørende for dens rolle i en gitt kultur. H. Richard Niebuhrs typologier for hvordan kristendommen og kulturer forholder seg til hverandre er verdt å se på i denne sammenhengen. Han snakker om fem forskjellige tilnærminger:¹⁴³

1. «Christ against culture», der kultur blir kristendommens motsetning og de to blir fiender.
2. «Christ of culture» er det motsatte, der kulturelementer blir sett på som noe positivt for kristendommen og de to står for det samme.
3. «Christ above culture». Kristus er det som mangler for at kulturen skal bli fullkommen.
4. «Christ and culture in paradox». Denne modellen sier at kristendommen og kulturen lever i et dialektisk forhold til hverandre.
5. «Christ the transformer of culture». Kristendommen er en kraft som forvandler og forandrer kulturen.

Vi beveger oss mellom ytterpunktene kristendommen *mot* kulturen og kristendommen *av* kulturen. Den ene tilnærmingen kan i sin ytterste konsekvens føre til separasjon og den andre i sin ytterste konsekvens til assimilasjon. Så lenge vi ikke inntar et av ytterpunktene i alle saker, snakker vi om enkeltelementer i kulturer som bryter eller sammenfaller med kristendommen. Som regel finner vi noen elementer i enhver kultur som sammenfaller og noen som bryter med evangeliet. Kulturer er dynamiske i sitt vesen, ikke statiske størrelser, derfor kan men ikke bestemme seg for en tilnærming og gå for den i alle situasjoner. Men

¹⁴² Mortensen, «Det moderne Areopagos», 56.

¹⁴³ De forskjellige tilnærmingene er fra Niebuhr, H. Richard. *Christ and Culture*. (New York: Harper, 1951).

denne typologien kan gi noen nøkler til å forstå hvordan Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara forholder seg til noen elementer i moderne vestlig kultur.

5.1.1. Forholdet mellom ytre autoritet og personlig autonomi.

Vi har sett at Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara holder fram personlig erfaring som et viktig trekk ved spiritualiteten. De personlige erfaringene brukes som utgangspunkt for videre styrking av troslivet. Dette er et trekk som kan se ut som det sammenfaller med den individualisering vi kan finne i moderne allmenn spiritualitet. Mennesker legger vekt på egen erfaring og mister troen på at ytre menneskelige autoriteter kan vise dem veien til Gud. Heelas og Woodheads definisjon på «subjective-life spirituality» (3.1.2) sier at sentrum av tilværelsen kommer fra ens eget indre, og at det handler om å utvikle en autoritet som kommer fra en selv.¹⁴⁴ Dette passer dårlig med en kristen tro på Gud som en ytre autoritet. Spiritualiteten som Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara representerer legger stor vekt på etterfølgelse og det er derfor ikke sånn at en lager sine egne leveregler kun basert på følelser og indre overbevisning. Erfaringer knyttes til ønsket om å komme nærmere den Gud som vi vet eksisterer, også utenfor vår tanke. Tendensen til å ville bli sin egen veileder og autonome autoritet står i sterk kontrast til Korsveis, Retreatbevegelsens og Anam Caras syn på Gud. Gud er veileder, venn og medvandrer, og på den andre siden er han også skaper; opphøyd og allmektig. Men Gud er ikke tilstede bare inne i oss selv. Han er aldri begrenset til våre tanker om ham eller til vår bevissthet om hans ledelse.

Kategorien «life-as religion» er den andre til Heelas og Woodhead. Denne kategorien legger vekt på underordning under en ytre autoritet, og gir ikke mye rom for personlig tolkning. Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara passer ikke inn i en kategori der religion innebærer ytre påførte regler og bud, noe Heelas og Woodheads skille mellom religion og spiritualitet legger opp til.

Bevegelsene peker på en tredje vei der fokuset er på *relasjon*. I relasjonen blir det et vekselforhold mellom ytre autoritet og indre autonomi. Relasjonen er avhengig av at begge sidene kommer fram i et samspill, fordi den er preget av to personligheter. Mening og mulighet til livstolkning blir til i relasjonen mellom Gud og mennesker. Sånn er det også i forholdet mellom frihet og forpliktelse. Samspillet mellom dem blir avgjørende og de to fungerer ikke som motsetninger.

¹⁴⁴ Heelas og Woodhead, *The spiritual revolution*, 4.

Tendensen til individualisering som vi finner i en postmoderne tilnærming til spiritualitet vil Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara i praksis motsette seg og motarbeide. Men Anam Caras og Korsveis veimerker og veivisere vitner om en respekt for menneskers frie valg som vi sjelden finner i den tradisjonelle religionsforståelsen som Heelas og Woodhead målbærer.¹⁴⁵ Reglene knytter an til moderne menneskers ønske om å selv få velge hvilket nivå deres engasjement skal ligge på og gir mulighet til å nærme seg bevegelsene gradvis. Vei-metaforen gjør at levereglene unngår å bli bastante og absolutte i sin karakter. Det kan sees på som en tilpasning til moderne menneskers motstand mot regler gitt «ovenfra». Denne tilnærmelsen innbyr til engasjement og personlige valg.

5.1.2. Forholdet til inkarnasjonen og det kroppslige.

Inkarnasjonen og skapelsen er bakgrunnen for disse bevegelsenes forhold til det kroppslige og det materielle. Det innebærer at et verdimesig skille mellom det åndelige og det materielle ikke er forsvarlig, istedet står troen på at en helhetlig fornyelse av skaperverket er Gudsrikets mål. Det materielle bærer i seg en mulighet til det gode og at kroppen og det fysiske har en plass i det religiøse verdensbildet. Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara gir kroppen en plass i tilbedelsen ved å ha bevissthet om det kroppslige i bønn og gudstjeneste. Det å ha en helhetlig tilnærming til kropp i bønn og meditasjon er noe som vi også finner i andre postmoderne spirituelle elementer. Yoga og tai-chi er eksempler på åndelige øvelser som bruker kroppen i stor grad. Vi kan si at en gjenoppdagelse av kroppens betydning for troslivet er noe disse kulturelle elementene og Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara har til felles.

På den annen side finner vi også motkulturelle trekk ved disse bevegelsenes forhold til det kroppslige. Interessen for fysisk helbredelse og ønsket om å unngå personlig lidelse er ikke framtrede trekk hos dem. I motsetning til kulturelle trekk der fokus på ytelse eller perfeksjon fører til et problematisk forhold til kroppen for mange, løfter bevegelsene fram et syn på kroppen som en gave som gir muligheter. Kroppen blir knyttet til relasjoner med Gud og andre mennesker, den blir ikke brukt som et mål i seg selv. Mulighetene kroppen gir er knyttet til i hvilken grad de hjelper oss til nære relasjoner gjennom bønn eller sosialt engasjement, men også til utadrettet engasjement for andre mennesker.

Dette positive synet på kroppen og det materielle fører likevel ikke til en assimilasjon med materialistiske tendenser i samfunnet. Det materielle blir en ressurs som man ikke skal

¹⁴⁵ Olsen, *Spiritualitet...*, 37.

misbruke eller overforbruke, men som mennesker får medansvar for å fordele. Det leder til mer sosialt og politisk engasjement for verden; for fattige og svake grupper og for bevaring av skaperverket. Det helhetlige synet på det åndelige og materielle, gjør at Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara holder fram sosialt og politisk engasjement som viktig, på samme måte som åndelig vekst.

5.1.3. Kalt til fellesskap eller tilbaketrekning?

Tendensen til individualisering i den allmenne spiritualiteten henger sammen med en privatisering av religion i vår postmoderne kultur. Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara motvirker en slik privatisering gjennom å skape fellesskap av mennesker som lever med troen i alle situasjoner de er i. Fokuset på relasjoner og å bygge fellesskap hindrer dermed at troen blir forbeholdt noen få områder av livet.

Den økumeniske holdningen og åpenheten til forskjellige kirkesamfunn og kristentro gjør disse bevegelsene egnet til å skape felleskristne møteplasser der bønn og gudstjeneste er sentrale elementer. Forpliktelsen på å bygge fellesskap bunner i at de tror på en Gud som er relasjonell og som ønsker relasjon. Da blir troen noe som ikke bare angår en selv alene men som også påvirker relasjoner rundt en. I denne sammenhengen virker disse bevegelsene som motkulturelle krefter som ser på fellesskapsbygging som en viktig verdi. Derfor passer ikke den postmoderne holdningen som gjør troen til en privatsak med disse bevegelsenes spiritualitet.

Veiledningen disse bevegelsene viderefører er ment å rettes mot enkeltpersoner, men den knyttes til en kirkelig og kristen ramme. Deres veiledning, enten det er medvandrer-metaforen eller termen «åndelig veiledning» som brukes, er knyttet til et miljø med tilhørende kristent tankegods som grunnlag. Forpliktelsen til denne tradisjonen og til den kristne tro er noe annet enn en åndelig veiledning som tar i bruk ulike elementer fra spiritualitetsfeltet og fører til blandingsreligiøsitet. Selve tilknytningen er avgjørende for at dette framstår som to ulike måter å drive åndelig veiledning, selv om metodene som benyttes (erfaringsbasert, praksisorientert) kan være felles for kristen og allmenn eller annen religiøs veiledning.

På samme tid som troen ikke er en privatsak, er tilbaketrekning et viktig element ved disse bevegelsene. Men tilbaketrekningen fungerer ikke som motsetning til fellesskap, heller som grunnlag for den. Og tilbaketrekningen er ikke bort fra relasjoner, målet er derimot å

styrke grunnrelasjonen til Gud. I neste omgang gir tilbaketrekningen grunnlag for sendelsen og krefter til å leve sunt i menneskelige fellesskap.

Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara benytter seg også av nye kommunikasjonskanaler som åpner opp for nye måter å bygge fellesskap på og gir nye tanker om hva fellesskap er. Bevegelsene bruker riktignok disse mediene på en måte som ikke erstatter menigheten eller andre lokale fellesskap, og er uttrykk for at de er åpne for å tenke nytt om metoder som har potensiale i seg til å skape gode fellesskap.

5.1.4. Forholdet mellom arbeid og hvile.

Forholdet mellom arbeid og hvile balanseres ved at troslivet bærer i seg en utpreget rytme. Disse bevegelsene setter et rytmisk bønneliv på dagsorden og er bevisst på menneskers behov for å hvile. I våre dager er gjerne hvile den delen av rytmen som blir nedprioritert, noe som får konsekvenser for menneskers psyke og evne til å bygge relasjoner. Hverdagen til de fleste i vår kultur bærer preg av at flere ting skal gjøres, noe som innebærer krav til hurtige omskiftninger som gir mer urolige mennesker og omgivelser. Kravet til effektivitet i våre omgivelser gjør at å framheve hvilen blir et motkulturelt trekk. Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara knytter i stor grad hvile og bønn sammen, noe Jesus også gjorde (Matt 11,28-30). For å finne tilbake til balansen mellom arbeid og hvile legges det vekt på kontemplativ bønn og øvelser som hjelper oss med å finne hvile i relasjonen til Gud. Et viktig trekk ved ønsket om et kontemplativt trosliv ligger i motstanden mot den materialisme og forbruksvekst som preger vår kultur. Ved å fremheve verdier som langsomhet og nøysomhet blir disse bevegelsene representanter for en spiritualitet der helhetlig og bærekraftig ressursbruk blir et alternativ til hurtighet og overforbruk. Mange andre alternative og åndelige spiritualitetstendenser i vår tid er også preget av en motstand mot materialisme og rovdrift av naturen, så dette er en tendens som utgjør et fellestrekk mellom deler av den allmenne og kristne spiritualiteten.

Selv om hvile og bønn blir framhevet som nødvendig blir ikke arbeidet sett på som noe mindreverdige i seg selv. I tråd med et helhetlig syn på skaperverket og det materielle blir arbeidet sett på som en gave som kan praktiseres til Guds ære. Balanse mellom arbeid og hvile blir det avgjørende og vekslingen mellom dem utgjør en del av troslivet. På den måten kombineres kallet til kontemplasjon med kallet til handling for verden og for vår neste.

5.1.5. Forholdet til misjon og diakoni

En nyere misjonsforståelse knytter sammen misjon og diakoni som samme del av kirkens oppdrag i verden. Flere dimensjoner ved misjon blir vektlagt, og det som tidligere har blitt sett på som tilhørende diakonien i lokal kontekst, er nå også en del av en helhetlig misjonsforståelse. Misjon får flere dimensjoner enn de som tidligere ble vektlagt; vitnesbyrd og forkynnelse.

Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara viser trekk som samsvarer med denne nyere misjonsforståelsen. Ved sin tilnærming til diakoni og praksis er de med på å endre misjonsforståelsen, fra å være preget av å formidle den rette lære til å inkludere en orientering mot å fremme den rette handling. Arbeid for fred, rettferdighet og skaperverkets bevarelse er en del av denne praksisen, og dette innebærer i noen tilfeller politisk og økonomisk engasjement.

Et trekk ved bevegelsenes tilnærming til inkulturasjon er en type kulturbekreftelse der allerede eksisterende trekk ved kulturen blir brukt for å vise veien til kristen tro. Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara har en dialogisk tilnærming til kulturen og kan jobbe sammen med kulturtrekk som kan kombineres med kristent trosliv. En holistisk tilnærmelse til livet, meditasjon, lengsel etter tilhørighet og arbeid for helhetlig helse er eksempler på slike kulturelle trekk som kan kombineres med et kristent livssyn.

Villigheten til å gå i dialog med vår vestlige kultur uten at det fører til assimilasjon, og en åpen holdning til samarbeid og økumenikk gir disse tre bevegelsene et særegent preg. Den åpenhet for spørsmål og undring som følger av en spiritualitet som ikke er i mål men på vandring, viser seg å appellere til moderne menneskers søken etter et helhetlig trosliv.

5.1.6. Forholdet mellom Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara og allmenn spiritualitet og kultur

Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara beveger seg mellom på den ene side å være kulturbekreftende og på den annen side å stå for en motkultur. Et fremtredende trekk ved dem er at de hele tiden går i dialog med kulturen. De trekker seg ikke unna men peker på alternative måter å leve troslivet på midt i vår kultur. For å kunne bidra til inkulturasjon av kristen spiritualitet i vår tid er det nødvendig at en går kulturen i møte på en åpen måte som innbyr til dialog. En tilnærming der «Christ against culture» fører til separasjon, fører til en kristendom som blir isolert og gir fra seg plikten og muligheten til å være utadrettet og

misjonale og å prege kulturen. Det er flere motkulturelle trekk ved bevegelsene, men de fører ikke til separasjon men leder til fornyet engasjement for verden.

Det tydeligste motkulturelle trekket i forhold til en allmenn spiritualitet er tilknytningen til Gud utenfor oss selv. At bevegelsene har et kristent gudsbilde som hjørnestein gjør at vi ikke kan se for oss noen grunnleggende assimilasjon mellom bevegelsene og den allmenne spiritualitet. Andre eksempler på motkultur finner vi i deres forhold til individualismen som preger det moderne spiritualitetsfeltet. Bevegelsene tar utgangspunkt i mennesker som individer, men retningen troen tar leder til fellesskap og relasjoner. Motstand mot materialisme og overforbruk er et trekk som utfordrer egoisme og grådighet i den allmenne kulturen. Dette er et område der likheten mellom den allmenne kulturen og den allmenne spiritualiteten ikke er så tydelig. Noe av den allmenne spiritualiteten har nettopp blitt til i motstand mot materialismen. Men den blir speilet i en forbrukermentalitet som fører til blandings-spiritualitet istedenfor tilhørighet.

Ellers er det, som jeg har nevnt, flere kulturbekreftende trekk ved bevegelsene. Et av de viktigste går på forholdet til religiøs erfaring og praksis. Bevegelsene tar i stor grad på alvor menneskers erfaringer med Gud og bruker ofte dette som utgangspunkt. De går langt i å anerkjenne menneskelig evne til å erfare Gud samtidig som de bruker kirkens historie og tradisjon til i fellesskap å nærme seg den Gud som er større enn den enkelte kan erfare. Bevegelsene viser en tilnærming til kulturen og postmoderne trekk som bærer preg av imøtekommenhet og gjør at de ikke trekker seg ut av verden, men i fellesskap søker å virkeliggjøre Guds rike i verden.

5.2. KORSVEI, RETREATBEVEGELSEN OG ANAM CARA I FORHOLD TIL ETABLERT KIRKELIG TROSLIV

Forholdet til postmoderne tendenser er en ting, forholdet til allerede etablert kirkelig trosliv en annen. Et kriterium for hvordan bevegelsene bidrar til en helhetlig forståelse av kristen spiritualitet, henger sammen med i hvilken grad de holder fram viktige aspekter ved troen som har vært glemt eller blitt underkommunisert i kristen sammenheng. Nå når jeg nærmer meg slutten av oppgaven vil jeg se på noen innspill bevegelsene gir kirken i dag, og hvordan de kan være et tilskudd eller antyde løsninger på utfordringer som kirken jobber med i vår tid. Samtidig vil jeg se på hvordan elementer fra bevegelsenes spiritualitet kan begrunnes i Bibelen og i Luthersk tradisjon.

5.2.1. Teologisk drøfting av funn.

Hvordan representerer Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara kontinuitet med kristen tradisjon? Jeg har valgt å gruppere noen funn og vil se på deres forhold til kristen tradisjon.

5.2.1.1. *Troen som relasjon og etterfølgelse*

Et trekk jeg har funnet ved Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Caras spiritualitet er at troen knyttes til *etterfølgelse*. Disiplenes forhold til Jesus blir eksempler på hvordan vårt forhold til han fortsatt kan være, og viser oss hvordan vi kan følge Jesus i dag. Fokuset på troen som relasjon gjenspeiler det nære forholdet som var mellom Jesus og Faderen. Dette kommer fram for eksempel gjennom bruken av ordet «Abba», og Jesu oppfordring til at vi skulle bruke den samme tiltale av Gud (Matt 6,9).

Helliggjørelsen blir en livslang prosess der relasjonen til Gud styrkes. Gudsbildet i den lutherske tradisjonen har i modernismen vært preget av at troen sees på som en intellektuell øvelse. «Å tro på» evangeliet har vært i fokus og har ført til at læremessige sider har blitt framhevet. Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Caras spiritualitet nyanserer dette, og får fram et fokus på etterfølgelsen gjennom å svare på kallet: «følg meg!», et annet framtrædende trekk ved Jesu forkynnelse. Resultatet blir et trosliv der disippelskap og etterfølgelse krever involvering med hele livet. Jesu kall til etterfølgelse førte disiplene til å danne tette fellesskap der hele livet ble delt med de andre (Apg 2,42-47). I tillegg til disiplene fungerer ørkenfedrene, og klostervesenet som fulgte, som bærere av dette synet på troen som

etterfølgelse. I denne tradisjonen finner vi mennesker som forlot et trygt og stabilt liv til fordel for et enkelt liv begrunnet i ønsket om helhetlig etterfølgelse og disippelskap.

Veimetaforen og synet på livet med Gud som en vandring passer inn i dette bildet. Som tidligere nevnt har denne metaforen en lang kristen historie bak seg, og et tidlig navn på de kristne var «de som tilhører Veien». Det angir at troslivet er noe dynamisk og uferdig der vi konstant utfordres og vokser. Apostlene ble sendt ut på reise for å spre evangeliet, og tilknytningen til kirkens misjonale oppgave er tydelig tilstede i vandringsmetaforen og pilegrimsmotivet (Matt 10,5ff; 28,18ff).

5.2.1.2. *Bønnerytme - og tilbaketrekning.*

Et rytmisk bønneliv har sin bakgrunn i Bibelen. Det var vanlig å bruke Salmenes bok under jødernes daglige bønnetider, og den har siden vært en bruksbok og representerer grunnlaget for mye liturgi. Den var også kirkens og de første kristnes bønnebok, og har siden vært vanlig å basere kristne tidebønner på. I Salmenes bok gjenspeiles et helhetlig trosliv, den spenner vidt fra fra klage til lovsang. På samme måte som spørsmål og uro får plass i Salmenes bok, gir Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Caras spiritualitet rom for det. Dette åpner opp for å legge fram for Gud det dypeste i menneskelig identitet og erfaring, og bygge en relasjon der våre erfaringer er en del av troens grunnlag.

Bønn og hvile var viktig også for Jesus, og han trakk seg ofte tilbake for å be og samle krefter (Luk 5,16). Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Caras vekt på vekslingen mellom kontemplasjon og utadrettet handling har altså sitt opphav i Jesu egen praksis. Bibelen oppfordrer oss til å være utholdende i bønn og be uavbrutt (Luk 18,1; Rom 12,12; Kol 4,2), og tilbaketrekning til kontemplativ bønn minner oss på å praktisere en uavbrutt kommunikasjon med Gud i hverdagen. De første kristne satte av egne tider til bønn og lovsang, for dem var det heller ingen motsetning mellom å «be uavbrutt» og det å ha faste bønnetider.

Luthers lille katekisme inneholder tidebønner i form av morgenbønn, bønn for maten og kveldsbønn. Trosfellesskapet i dette tilfellet er familien, der faren var overhode og påtok seg ansvar for opplæring. Og opplæringen skjer gjennom praksis; gjennom etterligning. Disse daglige bønnene skaper et rytmisk tros- og bønneliv. Å lære trospraksis gjennom øvelser og ritualer er ikke fremmed for Luther når han nevner daglig anger og bot i den lille katekismen.¹⁴⁶ Troslivet innebærer en praksis som må øves opp gjennom daglig omvendelse, noe

¹⁴⁶ Om dåpen i Luthers lille katekisme.

som innebærer forpliktelse og disiplin. Luther var ikke imot enhver fokus på trospraksis som innebærer anstrengelse. Deler av den Lutherske folkekirketradisjonen har derimot anført troen som en gave i så stor grad at det har gått på bekostning av praksis og forpliktelse på det nye livet. Det sterke fokus i luthersk teologi på «frelse ved troen alene» har blitt stående alt for isolert i forhold til det trosliv og den trospraksis som skulle følge i kjølvannet av frelsen.¹⁴⁷

Å ta med sansene i bønner hjelper oss til å oppleve en nærere kontakt med bibelens fortellinger og knytter den bedende nærere til bibelhistoriene og menneskene som skildres. Det understreker at målet er relasjonell tilknytning, på samme måte som disiplene knyttet seg til Jesus som venner.

5.2.1.3. *Praksis - diakoni og samfunnsengasjement.*

Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara har i særlig grad skapt rom for diakoni og samfunnsengasjement i sin spiritualitet. Disse aspektene ved spiritualiteten blir en del av kirkens misjonsoppdrag, så tro og praksis kombineres i misjonen og i kristne menneskers liv. Misjonsoppdragets «gjør alle folkeslag til disipler» (Matt 28,19) innebærer opplæring til et liv der det å praktisere troen og etterfølgelsen er en like naturlig del som å fortelle med ord. Diakoni har gjennom hele kirkens historie vært den del av dens oppdrag. Den medisinske praksisen i klostre var forløper for sykehus og pleiehjem, og ble drevet på bakgrunn av at Jesus helbredet mennesker og stilte seg på de fattiges side (Luk 4,18f; 5,15). Vi ser i bibelen at gudsordet er kritisk og velger de undertryktes side, noe som gir kristne ansvar for å si ifra og handle når urett blir begått. Derfor kan ikke Guds kirke trekke seg unna politikk eller samfunn. Det blir å overse urett og svikte vår neste.

Bønn og relasjonen til Gud utgjør grunnlaget for handling. Denne tilknytningen mellom bønn og handling hindrer at kirken henfaller til å bli aktivistkirke som handler av gammel vane eller av overfladisk pliktfølelse. Handlingen vokser ut av relasjonen til Gud og har sitt grunnlag i fellesskapet med ham og med andre kristne. Korsvei, Retreatbevegelsen og Anam Cara bringer sammen bønn og handling, gjennom å ta kroppen med i bønn og gjennom et helhetlig syn på arbeid. Alt er del av samme praksis; å ære Gud og å fremme relasjon til ham.

¹⁴⁷ Jf. det katolsk-lutherske dokumentet «Felleseklæring om rettferdiggjørelseslæren» der det er tatt et oppgjør med den ensidige betoning av «frelse ved troen alene» som har preget mye av den lutherske forkynnelse og praksis.

Tilgjengelig på: <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=2022> Besøkt den 29. nov 2011.

Vi kan se at disse bevegelsene, med sin spiritualitet, ikke bare er for spesielt interesserte, men er bærere av viktige aspekter ved kirkens tradisjon og historie. På bakgrunn av det jeg har funnet ut vil jeg konkludere med å angi noen områder der bevegelsenes forståelse av spiritualitet vil kunne bidra til god inkulturasjon av den kristne tro i vår tid.

1. Bevegelsenes økumeniske profil skaper muligheter til å forene kristne på tvers av teologiske skillelinjer. Denne tilnærmingen gir stor troverdighet i en kultur der splittelse og uenighet er framtrødende, der meningsmotsetninger er kilde til brutte relasjoner og tilliten til religiøsitet er tynnslett. Den økumeniske grunnholdningen hos disse bevegelsene tilsier en vilje til å forplikte seg til fellesskap og samarbeid.
2. Bevegelsene kan bidra til å holde fram kirkens diakonale og misjonale ansvar. Misjonsoppdraget knyttes til det diakonale ansvaret på en måte som minner om at kirkens oppdrag bunnar i nestekjærlighet. Å gi evangeliet videre blir alle kristnes oppgave, og knyttes til hele vår trospraksis eller spiritualitet, ikke kun til en egen del av kirkens praksis.
3. I en tid der overfladiskhet også rammer innenfor kirkens vegger kan de bidra til å gi troen dybde og skape engasjement. Bevegelsenes tilknytning til felleskristne tradisjoner fremmer tilhørighet og åpner for involvering. Dette kan bidra til å unngå at søkende kun får et kortvarig forhold til kirken i søken etter et helhetlig trosliv.
4. De gir mennesker evne til livsmestring gjennom veiledning og et rytmisk trosliv. Ut fra disse bevegelsene vokser det opp et fagmiljø for åndelig veiledning, der særlig Retreatbevegelsen og Anam Cara har mye å bidra med. Åndelig veiledning har blitt mer og mer etterspurt på spiritualitetsmarkedet, og gjennom Anam Caras, Korsveis og Retreatbevegelsens veiledning lærer mennesker å praktisere et trosliv på en måte som appellerer til praksis-orienterte søkende.

5. De tar utgangspunkt i enkeltmenneskers erfaringer og leder dem inn i kristent fellesskap, til styrkede relasjoner med andre mennesker og Gud. Dermed kan mennesker som søker på helt individuell basis bli veiledet inn i fellesskap som motvirker ensomhet og isolasjon. Startpunktet i egne erfaringer er vesentlig for at bevegelsene skal være troverdige for mennesker som i utgangspunktet søker i sitt eget indre etter svar.
6. De søker en måte å leve på der troen og det erfarte livet kan komme sammen. Målet er hele tiden en god inkulturasjon av troen i dagens samfunn. Denne søken etter helhetlig trosliv deles med mange utover kristne sammenhenger og gjør at bevegelsene får en særlig appell til moderne mennesker.
7. Bevegelsene holder sammen det materielle og åndelige som del av samme virkelighet. Dette er på ingen måte unikt i kristen sammenheng, men kombinasjonen av handling for verden og åndelig vekst gjør at bevegelsene klarer å holde sammen en balanse og helhet som i mange miljøer er blitt forkastet til fordel for et fokus på en av delene.
8. Sist men ikke minst: De søker i en bestemt og tydelig retning. Der nyåndeligheten og andre former for postmoderne spiritualitet søker etter svar i mange ulike retninger søker Anam Cara, Korsvei og Retreatbevegelsen Jesus Kristus. På samme tid tar de menneskers søken og prosess på alvor, og møter denne med en oppfordring om å gå sammen med dem på samme trosvei.

7.1. Trykte kilder

Ammerman, Nancy T. «Introduction: Observing religious modern lives» i *Everyday religion*. Ammerman, Nancy T. (Red.). New York: Oxford university press, 2007, side 3-18.

Bevans, Stephen B. og Roger P. Schroeder. *Constants in context: a theology of mission for today*. New York: Orbis books, 2004.

Bjelland, Ingvar; Jon Henrik Gulbrandsen, Asle Finnseth, Ingvil Lønning og Inge Westly (Red.). *En vandring med Korsveis fire veivisere*. Oslo: Genesis forlag, 2003.

Bosch, David J. *Transforming Mission: Paradigm shifts in theology of mission*. Maryknoll, New York: Orbis books, 1991.

Clark, Lynn S. «Religion twice removed: Exploring the role of media in religious understandings among «secular» young people» i *Everyday religion*. Ammerman, Nancy T. (Red.). New York: Oxford university press, 2007, side 69-81.

Engedal, Leif Gunnar. «Searching for Spiritual Roots and Discipleship in a Postmodern Consumer Culture: The Norwegian CrossRoad Movement» i *Spiritus : A Journal of Christian Spirituality*, Vol 11, Nr 1 vår 2011, side 51-66.

Finnseth, Ellen Merete Wilkens. «Både - og: Tilbedelse og våkenhet» i *Gudsrikets gåte: stemmer fra korsveibevegelsen*. Finnseth, Ellen Merete Wilkens, Grønvik, Knut og Westly, Inge (Red.). Oslo: Stiftelsen Korsvei, 2005, side 19-23.

Ganss, George E. (Red.). *Ignatius of Loyola: The spiritual exercises and selected works*. Redigert av George E. Ganss ; with the collaboration of Parmananda R. Divarkar, Edward J. Malatesta and Martin E. Palmer ; preface by John W. Padberg. New York: Paulist Press, 1991.

Grønvik, Knut. «Korsveis linje?» i *Gudsrikets gåte: stemmer fra korsveibevegelsen*. Finnseth, Ellen Merete Wilkens, Grønvik, Knut og Westly, Inge (Red.). Oslo: Stiftelsen Korsvei, 2005, side 9-16.

Grønvik, Knut. «Se den usynlige; Mer om Jesusmeditasjon» i *I stillhet og tillit: Ressursbok fra retreatbevegelsen*. Grønvik, Knut (Red.). Oslo: Verbum forlag, 2005, side 55-65.

Grønvik, Knut. «Vi skal også leve med Ham. Om 50 år med retreat i Norge» i *I stillhet og tillit: Ressursbok fra retreatbevegelsen*. Grønvik, Knut (Red.). Oslo: Verbum forlag, 2005, side 9-30.

Grønvik, Knut (Red.). *I stillhet og tillit: Ressursbok fra retreatbevegelsen*. Oslo: Verbum forlag, 2005.

Gunnes, Erik (overs.). *Klosterliv i Vesten: Augustins regel, Benedikts regel*. (Oslo: Aschehoug, 1986), 87.

Halldorf, Peter. «Ånd og bokstav» i *Gudsrikets gåte: stemmer fra korsveibevegelsen*. Finnseth, Ellen Merete Wilkens, Grønvik, Knut og Westly, Inge (Red.). Oslo: Stiftelsen Korsvei, 2005. side 51-59.

Heelas, Paul og Woodhead, Linda. *The spiritual revolution : why religion is giving way to spirituality*. Malden, Massachusetts: Blackwell Publishing, 2005.

Gulbrandsen, Jon Henrik. «Evangeliet om Guds rike» i *Gudsrikets gåte: stemmer fra korsveibevegelsen*. Finnseth, Ellen Merete Wilkens, Grønvik, Knut og Westly, Inge (Red.) Oslo: Stiftelsen Korsvei, 2005, side 25-33.

Lambert, Willi. *Å be i livets pulsslag : søken etter Gud med Ignatius av Loyola*. Oversatt av Gunnar Wicklund-Hansen. Oslo: St. Olav forlag, 1999.

Laugerud, Tore. «Kirken i møte med den åndelige lengsel i vår tid: betenkning til Kirkemøtet 1999». Oslo: Kirkerådet, 1999.

Lesniak, Valerie. «Contemporary Spirituality» i Sheldrake, Philip (Red.). *The New SCM Dictionary of Christian Spirituality*. London: SCM Press Ltd, 2005, side 7-12.

Løvås, Edin. *Minutter med Jesus: 365 enkle øvelser i Jesusmeditasjon*. Oslo: Verbum forlag, 1986.

Løvås, Edin. «Minutter med Jesus: Enkel meditasjon til hverdagsbruk» i *I stillhet og tillit. Ressursbok fra retreatbevegelsen*. Grønvik, Knut (Red.) Oslo: Verbum, 2005, side 47-54.

Løvås, Edin. «Utgang: om disippelskap» i *I stillhet og tillit. Ressursbok fra retreatbevegelsen*. Grønvik, Knut (Red.) Oslo: Verbum. 2005, side 199-204.

Malm, Magnus. «Vår samvittighet roper» i *Gudsrikets gåte: stemmer fra korsveibevegelsen*. Finnseth, Ellen Merete Wilkens, Grønvik, Knut og Westly, Inge (Red.). Oslo: Stiftelsen Korsvei, 2005, side 71-86.

Meyendorff, John. «Christ as Savior in the East» i *Christian Spirituality. Origin to the twelfth century*. Red. Bernard McGinn, John Meyendorff og Jean Leclercq. New York, 1986.

Monsus, Harry. «Shalom jord!» i *Gudsrikets gåte: stemmer fra korsveibevegelsen*. Finnseth, Ellen Merete Wilkens, Grønvik, Knut og Westly, Inge (Red.). Oslo: Stiftelsen Korsvei, 2005, side 127-137.

Mortensen, Viggo. «Det moderne Areopagos. Henimot et multidimensjonalt missionsbegrep», i *Misjon og kultur: Festskrift til Jan-Martin Berentsen*. Strandenæs, Thor (Red). Stavanger: Misjonshøgskolens forlag, 2006, side 55-73.

Niebuhr, H. Richard: *Christ and Culture*. New York: Harper, 1951.

Nordhaug, Halvor. *Kjærlighetens hus : betraktninger over Andrej Rubljovs ikon Den hellige treenighet*. Oslo: Verbum, 2010.

O'Donohue, John. *Anam Cara: Spiritual Wisdom from the Celtic World*. London: Bentham Books, 1997.

Olsen, Harald. *Ilden fra vest: tekster fra keltisk fromhetstradisjon*. Oslo: Verbum, 1999.

Olsen, Harald. *Spiritualitet : en ny dimensjon i religionsforskningen*. Kristiansand: Høgskolen i Agder, 2006.

Percival, Henry R. (Red.). *The Seven ecumenical councils*. Bind nr 14 i serien: A Select library of Nicene and post-Nicene Fathers of the Christian Church [2nd series]. Philip Schaff og Henry Wace (Red.). Grand Rapids, Michigan: Eerdmans, 1978.

Sanneh, Lamin. *Whose religion is Christianity? The gospel beyond the West*. Grand Rapids, Michigan: Erdman, 2003.

Sheldrake, Philip. *Spirituality and Theology : Christian living and the doctrine of God*. London: Darton, Longman & Todd, 1998.

Simpson, Ray. *Keltiske veimerker*. Til norsk ved Knut Grønvik. Oslo: Verbum, 2008.

Taylor, Charles. *A secular age*. Cambridge, Massachusetts: Belknap Press of Harvard University Press, 2007.

Tynnemark, Virve. «En enkel øvelse i å bli stille» i *I stillhet og tillit. Ressursbok fra retreatbevegelsen*. Grønvik, Knut (Red.) Oslo, Verbum, 2005, side 41.

Weber, Max. *The protestant ethic and the spirit of capitalism*. London: Unwin University books, 1930.

Westly, Inge. «For høye idealer?» i *Gudsrikets gåte: stemmer fra korsveibevegelsen*. Finnseth, Ellen Merete Wilkens, Grønvik, Knut og Westly, Inge (Red.). Oslo: Stiftelsen Korsvei, 2005, side 139-145.

Aadnanes, Per M. *Gud for kvarmann: Kyrkja og den nye religiøsiteten*. Oslo: Universitetsforlaget, 2008.

7.2. Internettkilder

Anam Cara. Informasjonsbrosjyre.

Tilgjengelig på <http://www.anamcara.no/doks/AnamCarabrosjyre.pdf> Besøkt den 7. oktober 2011.

Anam Cara. «Medlemskap».

Tilgjengelig på <http://www.anamcara.no/anamcara.html>. Besøkt 26. august 2011.

Anam Cara. «Målsetting».

Tilgjengelig på <http://www.anamcara.no/anamcara.html>. Besøkt 26. august 2011.

Anam Cara. «Veimerkene».

Tilgjengelig på <http://www.anamcara.no/veimerkene.html>. Besøkt 26. august 2011.

Berentsen, Tom Martin: «Mystery and history». Artikkel om keltisk og ignatiansk fromhet.

Tilgjengelig på <http://www.keltiskfromhet.no/ressurser/2006/KeltiskIgnatianskFromhet.pdf>. Besøkt 30. august 2011.

«Charta oecumenica».

Tilgjengelig på <http://www.ceceurope.org/introduction/charta-oecumenica/> Besøkt 21. oktober 2011. Utarbeidet av Conference of European Churches (CEC) og Council of European Bishops' Conferences (CCEE) i Strasbourg, 22 April 2001.

«Felleserklæring om rettferdiggjørelseslæren».

Tilgjengelig på: <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=2022> Besøkt den 29. november 2011.

«Gud er nær, vær lydhør : Intervju med Beate Grevenkamp fra St. Joseph retrettsenter».

Tilgjengelig på <http://www.katolsk.no/praksis/klosterliv/artikler/nesoya>.; besøkt 25. august 2011.

Haugen, Hans Morten. «Korsveis internasjonale relasjoner».

Tilgjengelig på http://www.korsvei.no/korsvei/vedlegg/Korsveis_Internasjonale_relasjoner.pdf. Besøkt 20. oktober 2011.

Korsvei. «Vedtekter for Stiftelsen Korsvei».

Tilgjengelig på <http://www.korsvei.no/sider/tekst.asp?side=42>.; besøkt 8. august 2011.

Kvarstein, Dag. «Vil at flere skal si ”vi” om Korsvei».

Tilgjengelig på <http://www.korsvei.no/sider/tekst.asp?side=126>. Besøkt 5. oktober 2011.

Norges Kristne råd. «Bønneuka for kristen enhet».

Tilgjengelig på <http://www.norgeskristnerad.no/index.cfm?id=101739> Besøkt 5. oktober 2011.

«Sammen i stillhet».

Tilgjengelig på <http://www.retreater.no/hva-er-retreat>. Besøkt 23. august 2011.